49ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1900 Կ. ՊՈԼԻՍ

ՇԱԲԱԹ ՕԴՈՍՏՈՍ 25 – 7 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1907

25 ԱՂԲԻՍԹՈՍ 1325 – 29 ՐԻՋԼԷՊ 1323

Journal Arménien
MANZOUME-I-EFKIAR
Grande Rue de la S-Porte.
CONSTANTINOPLE

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ֆ. ԳԱՅՍԷՐԵԱՆ
ՕՐՈՒՆ Կ'ՈՒՂՂՈՒԻՍ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԹՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
38, Գալաթա Այի Շարասէրի, 38
Թմբագրութեան ուղղուած գրութիւններ եւ չեն տարուիր

Մանզումէի Էֆքեար

ՀԱՅԱԹԵՐԹ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ

ՆԵՐԲԻՆ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

منظومهٔ افکار
ارمنیجه یومی و سیاسی غزیته در
صاحب امتیازی : ارجاسی قریم
دارهخانهسی: باب عالی جادهسنده نومرو ۳۸

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՆԽԻԿ	Տարեկան	Վեցամսեայ
Պոլսոյ համար	80 ղր.	50 ղր.
Գաւառներու համար	108 »	60 »
Արտասահմանի համար	25 ֆր.	18 ֆր.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵՒՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ
Մէկ անգամի համար տողը 5 դրուշ
Մէկ անգամէ աւելի ծանուցմանց համար մասնաւոր պայմաններ

10 ՓԱՐԱ — ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ "ՄԱՆԶՈՒՄԷ,, ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՕՐ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ — 10 ՓԱՐԱ

ՕՐՈՒԱՆ ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՐՍՏՈՒԹԵԱՆ ԱՂԲԻՒՐ Մը

Ճարտարապետական նոր դրութեամբ կառուցուած հոյակապ խանութ, լայնարձակ անվերջ ամանդուխներ, բաւական նման զրոպատոյտ վերելակներ, մուէզէն լոյս՝ լոյսէն մութ փոխանցումներ լաբորատորիայ հագուստներ ամբողջ պատերուն երկայնութեամբ, արոյրէ նշանաստխտակներ, հեռախօսի ցանցեր, ապակեպատ տանիք մը՝ և ահա կը գտնես զքեզ քոմիսիոնական մեծ հասատատութեան մը դրան առջեւ։ Մուտքը շլացուցիչ է այս հասատատութեան, նախանձելի մը որ կ'առաջնորդէ աչ ու ձախ երկարաձգուող կոշիկների սլաններու, սենեակներու, մթերանոցներու և աշխատանոցներու։ Դռնապանը ուրուն օձիքները հասատատութեան նշանագիրներով պճնուած են, ծայր ասիման քաղաքավարութեամբ բարեւի կը կենայ այցելուին առջեւ, որուն զարմանը անմիջապէս կը զեկուցուի անօրէնին։ Գրագիրներ մեծ ու պզտիկ՝ վայելչօրէն հագուած՝ անընդհատ կ'աշխատին մեղուական աքնութեամբ, ոմանք Ցայսմաւուրքի չափ խոշոր տոմարներու վրայ հակած, ուրիշներ հաշուեցոյց մը ընդօրինակելու զբաղած, ապէին մէկը ընդօրինակութեան մեքենայի գլուխը, միւսը թուանշաններու լաբիւրինթոսի մը մէջ թաղուած, վերջապէս լուռ ու կանոնաւոր գործունէութիւն մը, որ հապիւ կ'ընդմիջուի սրահին ա՛յս ու ա՛յն անկիւնը անընդհատ գործող գրի մեքենաներուն միօրինակ ճարտարութիւններէն։

Քիչ մը անդին գարաններով շրջապատուած սենեակի մը մէջ կը պարզուին աշխարհի եօթը հրաշալիքները, կեպասներ՝ այլազան ու գունագեղ, մնասքա կամ բամպակ, բուրդ կամ վուշ, որոնց նմոյշները տրցակ տրցակի վրայ չարուած են գաբակներուն խորշերը, մինչդեռ հակայ հոյլ մը ալ սենեակին մէկ անկիւնը կը հեծէ փոշիներու տակ։ Քիչ մը ապէին ուրիշ բաժնի մը մէջ ցուցադրուած են թղթեղէններ ու գրասենեակի սպասներ, ուր թուղթին կանոնէն ու կարմիրը, խաւարքարան ու պարանոց, մելանն ու մատիտը, քանոնն ու գրչածայրը, ծանրոցն ու աւազը, կողմարն ու ընդօրինակութեան տեսրը վերջապէս կը խաչաձեւեն անհամբեր սպասելով նոր զբաղողներու։ Ասդէն ցուցանդէս մը յանձնապակիներու, ուր լամբարներու, պնակներու, սրուակներու, գաւաթներու ճոխ այլազանութիւնը իրեն կը յանկուցանէ ամբողջ սրահը։ Քիչ մը անդին կոպարարութեան բաժինը ուր կղպանքներ, բաներ, բրիչներ, կացիններ, ուլաղներ, նիգեր, սոնարներ և վերջապէս այս ընտանիքին պատկանող ամբողջ պիտոյքներ իրենց ներկայացուցիչովը կը պտնան։ Քիմիական արտադրութիւնները անկարելի է բացատրել։ արուեստներ ամէն երանգէ ու հասակէ, կիլիրիթեան մասնոցի չափ մանրադիտակներէն սկսեալ մինչև տակառաձեւերը, ուր սիլիֆտիները, ասիաները, պրոֆիլները, եստիբները հարիւրաւոր ստորաբաժանումներու տակ կը ներկայացուին, մինչ անպակաս ունենալով իրենցմէ բարկ հոտերով ու գանեցուցիչ բոյրով հականեխականները։ Եւ սակայն դեռ ծայրն ենք ծրարոց, Քոմիսիոնէական հասատատութիւնը համայնագիտական բառարան մը կը նմանի, որուն իւրաքանչիւր էջը իրարու հակասող նորութիւններով է որ կը փայլի։ Դարձուցէք ձեր ուշադրութիւնը տարբեր կողմ մը ու ահա ժամացոյցի հոլանիսիոնի մը առջեւ պիտի գտնուիք, ուր կարգով չարուած են հազար տասը դահեկաններոց զարուցիչներէն սկսեալ մինչև Բանսիներն ու գրպանի ժամացոյցներուն հարիւրաւոր տեսակները։ Քիչ մը անդին անուշահոտութեանց բաժինը։ Ինչ քաղցրաբոյր ջրեր, իւղեր, օճառներ։ Երկու քայլ ևս ու ահա լաստիկ կաօշներու, անձրեւանոցներու մասը։ Քիչ մը հեռուն չմեռուածանիթի հաւաքածոն՝ ֆիմէնթան, սֆէյրը, կլմինտրը, աղիւսը, քարիֆիցան, եւն., եւն.։

Վերջապէս նոյեան տապան մըն է այս յարկաբաժինը որ, հակառակ իր սահմանափակ չէնքին, ընդարձակ ու խիստ այլազան կեանք մը կը մարմնացնէ իր մէջ, քաղաքները, երկիրները, աշխարհները հաղորդակցութեան կը դնէ իրարու հետ, դիրար բնաւ չճանչցող, իրարու լեզուէ չհասկցող, մէկմէկու գոյութենէն իսկ տեղեկութիւն չունեցող անձերը բարեկամ և համակիր կը դարձնէ իրարու, և կ'ըսուիպէ զմոնդ որ փոխադարձաբար գաղափար գոյացնեն իրարու բարոյականին, նկարագրին, ուղղամտութեան, հարստութեան, տարեկան չահուն եւ կամ վնասին վրայ, քանի որ այլ ևս չահակից են իրարու և մէկին վնասը կամ չահը անխուսափելի կերպով կ'աղդէ միւսին ալ վրայ, թէև իրարմէ հազարաւոր մղոններով հեռու ապրին և բնաւ առիթ չունենան երես երեսի տեսնելու վրայ։

Եւ յանձնակատար քոմիսիոնէռն է որ իր խոհեմ ու աչալուրջ միջնորդութեամբ գլուխ կը հանէ առեւտրական այս բազմազիր ու խատապահանջ գործը, իրեն համար ալ նախանձելի չահաբաժին մը ապահովելով երկու անծանօթներու առեւտրական յարաբերութենէն։

Իրականին մէջ ինչ է սակայն քոմիսիոնէռին դերամգլուխը։ Մշակուած միտք, վարժ փորձառութիւն, փափկանկատ վարմունք, անսահման ուղղամտութիւն և անխոնջ աշխատութիւն։ առնցմէ դուրս նիւթական դրամագլուխն է վայելչօրէն կահաւորուած յարկաբաժին մը մէջէն մէջ սենեակներով, փայլուն կահեր, նորոյթի մատնող սեղաններ, աթոռներ, եւրոպական զանգակներ, օդային կազի լամպարներ, ջրմուղ մը, դրամարկղ մը, մէկ քանի գրագիր գործակատար և քիչ մըն ալ արտաքին ցոյց։ սակէ անդին, ոչինչ։

Արդ, մենք որ այս նիւթական ու բարոյական պահանջումներուն ամէնքն ալ կը մարմնացնենք մեր վրայ, ինչո՞ւ եւրոպական քոմիսիոնէռ մը չենք կըրնար ըլլալ, և կամ, եթէ փորձենք իսկ, ինչո՞ւ չենք կրնար յաջողիլ այդ ճիւղին մէջ։ Այս հարցումը անխուսափելի կերպով կը ներկայանայ ամէն խելացա մարդու, քանի որ բացայայտ է թէ եւրոպական քոմիսիոնէական տուներ ապրանքները ծախող և անոնց գործին հոգին վարող բլուսիկները Հայ են մեծ մասամբ, և նոյնպէս հարիւրին եօթանասունը՝ Հայեր են որ կը գտնեն անոնց ծախած ապրանքները։ Այս պարագան նկատողութեան առնուելիք կէտ մըն է, քանի որ ուղղակի կապ ունի մեր վաճառականութեան զարգացման և հարիւրաւոր ընտանիքներու ապրուստին հետ։

Մեր մէջ երկու դասակարգի կը բաժնուին եւրոպական քոմիսիոնէռութիւն փորձողները, մէյ մը առաւ փանխաները, որոնք խեղճ պատիւ ոտնակոխ ըլած, մեր հրապարակէն վտարուած՝ եւրոպական հրապարակին կը փարին ու Տիտօ-Պոթիէնի Արմանակը իրենց առաջքն առած շարունակ նամակ կը գրեն անոր մէջ նշանակուած գործարանատէրերու հասցէին, և երբ անոնցմէ մէկ քանին յաջողին ծուղակը ձգել ու քանի մը հարիւր կամ հազար ոսկիի ապրանք ձեռք անցընել, ա՛լ իրենց պաշտօնը լրացած սեպելով սուղ ածան կը ծախեն ապրանքը և դրամը կը կլլեն։ Գործարանատէրը թո՛ղ գանգատի, նամակ գրէ, բողոքէ, ներկայացուցիչներ կարգէ եթէ բան գործ չունի, հինգ փարա չի կրնար ստանալ, այդ քոմիսիոնէռը արդէն անանկութիւն, խաչտառակութիւն, վարկաբեկութիւն ամէն բան աչք առած է կանոնիսէն ու հիմայ և ո՛չ մէկ բանէ կը վախնայ։

Հայ քոմիսիոնէռներու երրորդ դասակարգը կը բաղկանայ, գործունեայ, պատուաւոր ու բանգէտ երիտասարդներէ որոնք առեւտրական տան մը մէջ քիչ մը վարժութիւն ստանալէ ետք կամ ո և է պատճառով կը գժտուին իրենց բաթրոնին հետ և կամ ծառայութեան մէջ ապագայ չտեսնելով ինքնագլուխ գործ մը հիմնելու ձեռնարկեցեր թեամբ սենեակ մը կը վարձեն ու անցագրատրի տանջանքներով ու չարչարանքներով կը սկսին թղթակցիլ եւրոպական գործարանատէրերու հետ, չարունակ չտաւէտ պայմաններ ներկայացնելով ու կարելի եղածին չափ չատ ապրանք քշել խոստանալով։

Բայց ո՞վ է այս նոր քոմիսիոնէռը, ո՞վ կը ճանչնայ զայն, ո՞վ վստահութիւն կ'ընէ անոր։ Ամենէն նշանաւոր՝ Ռէֆերանս՝ ո և է նպաստաւոր արդիւնք չեն ունենար, գործարանատէրը կը մնայ իր տատամսութիւններուն մէջ և եթէ երբեք պայմաններուն չտաւէտութիւններէն հրապուրուելով պզտիկ գործառնութեան մը սկսի իսկ, միչտ վախը սիրան է, որովհետու գիտէ գեմացիին սկսակ մը և դրամագլուխէ զուրկ մէկը ըլլալը։

Արդ, այս երկու պայմաններուն մէջ ալ ինչպէս յաջողին հայ քոմիսիոնէռները։ առաւ-փախանները արդէն ուշնչութիւն են և իրաւունք չունին ո և է ասպարէզի մէջ մնալու։ միւսները սակայն, այն պարկեշտ ու գործունեայ երիտասարդները, ինչպէս յաջողին, երբ ո՛չ հանրածանօթ անուն մը ունին, ո՛չ հնամենի տուն մըն են ու ոչ ալ պաշտպանութիւն մը կը վայելեն։

Անտեղի նախապաշարում մը կայ մեր մէջ թէ, Եւրոպացի գործարանատէրերը, աւելի Եւրոպացիներուն կը վստահին։ ասիէ մեծ սխալ մ'է՝ ինչպէս ըսինք։ մեր ո՛ր առեւտրական հանրածանօթ տուներէն մէկը եւրոպական քոմիսիոնէական տուն մը հաստատեց ու չյաջողեցաւ, դուք կը հաւատաք ասոր։ Ի՞նչ կը կարծէք՝ երբ մեր հարուստ, պատուաւոր ու հանրահռչակ տուներէն մէկը եւրոպական գործարանի մը դիմելով անոր ներկայացուցիչը ըլլալ առաջարկէր, խելքի մօտ պիտի գտնէ՞ք որ գործարանատէրը մերժէր ու նախապատուութիւն տար ո և է անկուսի եւրոպացիի մը, մի միայն անոր համար որ այս վերջինը իր ցեղին կը պատկանի։ Ասանկ զգացումներ մղմնեղով հեռու են առեւտրական աշխարհին մէջ մանաւանդ ներկայացուցիչով ապրանք ծախել ջանացողներուն մէջ որոնց միակ մտածումն է կարելի եղածին չափ չատ ապրանք քշել ու վստահելի ներկայացուցիչ մը ունենալ իրենց դէմ, ամէն տեսակ վտանգէ ու վնասէ զերծ մնալու համար։

Մեր հարուստներն ու առեւտրականները դեռ այն հաւատքին վրայ են թէ մեր նախապարերուն առեւտրական ուղղութիւնը չարունակելով պիտի կըրնանք յաջողապէս մեր վաճառականական դիրքը պահել միջազգային հրապարակին վրայ։ Ասիկա՝ սխա՛լ է, յետադիմութիւն է, ամէն դար, ամէն շրջան իր գործելու եղանակը ունի։ երբ Տրապիզոնի քթանին շրջանը անցաւ, ամերիկան ծախելու սկսանք, հիմակ ալ անգլիական պասմաներուն տեղ վերլիւ բազեն պիտի ծախենք։ Վաճառականութեան սկզբունքն ալ այս ապրանքներուն պէս է. առաջ առնողը ծախողին տոքը կ'երթայ, հիմայ ծախողն է որ առնողին տոքը կը տանի իր ապրանքը։ հետեւաբար փոխանակ ամէնքս ալ մեր վաճառատունը նստելով հին դրութեամբ յանախորդի սպասելու, մեր վաճառականներէն մէկ քանի կարողագոյններն ալ եւրոպական քոմիսիոնէութիւններ հաստատելով իրենք յանախորդին տոքը թող երթան նոր դրութեամբ։

Առաւաւիկ գործ մը որ ոչ դրամագլուխի կը կարօտի, ո՛չ վտանգ ունի և ո՛չ ալ ծանր աշխատութիւն։ մեր հանրածանօթ առեւտրական տուներէն մէկը իր անունը թող տայ միայն, այդ վստահելի անունով քոմիսիոնէական տուն մը թող հիմնէ, վարժ, կարող ու գործունեայ երիտասարդներ թող հաւաքէ գլուխը, զանոնք չահակից թող ընէ գործին ու ահա նստած տեղը թէ ինք պիտի յաջողի տարին բացէն մէկ երկու հազար ակի գրպանել և թէ չատ մը նորահասներու յաւաջդիմութեան պատճառ ըլլալ։

Բա՛ւ, կ'ապաչեմ, ո՞րն է ասոր մէջ դժուարութիւնը, մեր վաճառականները չունի այդ ապրանքներուն գնորդները, մեր դասէրները չունի զանոնք վաճառողները։ երբ մեր վաճառականներէն մէկն ալ վատահութիւն ներշնչէ գործարանատէրերուն, ալ ի՞նչ կը մնայ անդամ։ Ամենամեկ բարեգործութիւն մը որ ոչ միայն ուրիշներուն բարերարելու առիթ կը դառնայ, այլև ենթակայ ալ ակնկալուածէն աւելի մեծ չահ կ'ապահովէ։ Ուստեւորներուն, հարս ատներուն, դիւրութիւն ունեցողներուն կ'ինայ ուրիշն առանց ժամանակ անցընելու հիմնել եւրոպական քոմիսիոնէական տուն մը ու պատուաւոր անունին չնորհիւ թէ՛ չահիլ և մէ՛ ուրիշներուն չահեցնել։

«ՍՐԵՒԵԼՔ"Ի «ԳՐԱՍԷՐ"Ը ԵՒ ԻՐ ՍՈՒՏԵՐԸ

Աբեւելի «Գրասէր»ը՝ իմ մէկ անմեղ «Ցրը Սրինոս առիթ բռնելով՝ հին ուխտի յարձակում մը կը փորձէ ինձի դէմ, և ասիկա՝ մեր գրական կեանքը ծանօթացնելու ամենալուրջ ու նուիրական պատրուակին տակ։

Իմանա՞ք թէ ինչ է հին ուխտի յարձակում ըսուածը։—Վիճաբանութեան ձեւ մըն է որ շատ յարգի էր նախորդ սերունդներու հրապարակագիրներուն, և որուն բովանդակ գաղտնիքը կը կայանայ՝ ընդդիմախօսին նկատմամբ անարգալի, ազատ ու չարամիտ յերիւրանքներ հիւսելուն մէջ, անշուշտ ստախօսութեան չաղափով ամրացած հիմերու վրայ։ Առարկեք թերեւս թէ սուտով ու յերիւրանքով կազմուած գրութիւն մը չատ կարճատև կեանք մը միայն կ'ունենայ, ո՛չ միայն համակիրներ չի գտներ, այլ երբ հերքումը վրայ հասնի՝ խայտառակութիւնը միայն կը դառնայ իր բաժինը։ Բայց հին ուխտի վիճաբանող մը այդ կարգի հաւանականութիւններու առջև կասող արարածներէն չէ. կը բաւէ որ իր գրածը վայրկենական տպաւորութիւն մը գործէ, և անկէ անդին՝ ամէն բանի կը համակերպի խնկելի փիլիսոփայութեամբ մը։ Կուշի խնդիր պարզապէս։

«Գրասէր»ի յարձակումը՝ տեսակին մէջ նշանակելի տիպար մըն է։ Համալսարանական (օ՛հ, բառին հեգնութիւնը) դրոշմը որ արուած է անոր, յաջողած է զայն բարձրացնել դասական կատարելութեան մը որուն չնորհիւ կրնայ մաս կազմել գրագիտութեան դասընթացքի մը՝ իբր օրինակ հին ուխտի վիճաբանութեան։

* * *

Ինչ կը մեղադրէ ինձի «սրբակցոդ» կեղծանունի մը տակը թաք առած այս պարսնը։

1. Թէ Ծաղիկ գրական շաբաթաթերթը մնանկացուցեր եմ։

2. Թէ Աբեւելք օրաթերթի անկման (?) շրջանին զարդը եղեր եմ։

3. Թէ Սուրհանդակի գլորման սաստաբ հանդիսացեր եմ և խմբագրատունէ խմբագրատուն գլորելով իմ արդի ինչևանս հասեր եմ։

4. Թէ կանանց Լոյսը մարեր եմ։

5. Թէ համալսարանականներու (!!) և այնպիսի անձերու դէմ գրիչ շարժեր եմ որոնք իմ վրայ արգահատելէն տարբեր զգացում մը չեն ունեցած եղեր։

Ո՛րքան տառ՝ այնքան սուտ։

Գրենք վրան բաց յերիւրանքներու այս նշանաւոր հանդոյցը, և պիտի տեսնենք թէ ո՛չ միայն տառերը այլ կէտադրութիւններն անգամ սուտ են։

1. Պ. Գրասէր իր գրական կեանքի հմտութեան մասին փայլուն ապացոյց մը չի տար՝ գրելով թէ Ծաղիկ գրական շաբաթաթերթը մնանկացուցեր եմ։ Որովհետև ո՛չ միայն չեմ մանակցած Ծաղիկ գրական շաբաթաթերթին խմբագրութեան, այլ նաև չեմ ալ աշխատակցած անոր։ Ճիշտ է որ Ծաղիկ գրական շաբաթաթերթը մնանկացած է,—և ուրախ եմ որ Պ. Գրասէր ալ կը հաստատէ այս կէտը,— բայց դժբաղդաբար համալսարականի մը՝ Պ. Միքայէլ Շամամանեանի ձեռքով մնանկացած է, և ասոր մեծագոյն ապացոյցը սա է որ երբ իրմէ վերջ Ծաղիկի խմբագրութիւնը ստանձնելով իբր կիստանայ հանդէս հրատարակեցի՝ թերթին նիւթական հոգը ստանձնողները ամբողջ տարի մը անձնուիրաբար վճարեցին ու վճարեցին նախորդ չրջանին թողած պարտքերը ու կրկին վերջը չեկաւ։

2. Ինչ կը նշանակէ «Աբեւելքի անկման չրջանին զարդ» բացատրութիւնը՝ զոր Պ. Գրասէր իմ անուս խմբագրցուցեր է։ Մենք, և մեզի հետ ալ ամէն ընթերցող, թերթերը չենք գտներ իրենց յատկութիւններէն կամ իրենց նիւթական յաջողութիւններէն, այլ միայն ու միայն իրենց բարոյական արժէքէն։ Հետեւաբար՝ թերթ մը ա՛յն ատեն միայն անկեալ կը նկատենք՝ երբ իր բարոյական նշանակութիւնը անգարձ կորսնցուցած կ'ըլլայ։ Պ. Գրասէր ինչո՞վ արդեօք կրնայ ապացուցանել նախորդ Աբեւելքին անկեալ, այսինքն՝ իր բարոյական նշանակութիւնը կորսնցուցած ըլլալը։ Նախորդ Աբեւելքը՝ եթէ երբեք չանդգնելից և ծիծաղելի յաւակնութիւններով չպրծնուեցաւ, գոնէ մաքուր բոյն մը մնաց, պատուաւանդիր ու պատուաւոր թերթի ճշմարիտ տիպար մը, սիրուած ու մեծարուած ամէնէն։ Նոյն իսկ իր թշնամիները՝ բազմամեայ չրջանի մը ընթացքին՝ չկրցան բնաւ Աբեւելքի երեսին նեռել ա՛յն տեսակ ամբաստանութիւն մը որ արատ բերէր իր բարոյական համբաւին։ Կը հաւատամ որ արդի Աբեւելն ալ այդ մեռնոյն մաքուր ճամբուն հետեւիլ ուզէ, բայց դժբաղդաբար այդ թերթին խմբագրութեան պատասխանատուութիւնը յանձնուեր է ա՛յն տեսակ տարաբախ մը որ ամէն բանէ առաջ իր անձին պատասխանատու չէ, որ իր գրչէն ինչ ելլելը չդիտեր, որուն ձեռքէն եթէ առնելու ըլլանք դերմանական անսիխլոբեդիներն ու թերթերը, մէջտեղը ուրիշ բան չպիտի մնայ՝ այլ միայն առաջնակարգ պնակալէզ-խաչագող մը, և համալսարանական տիտղոսով զարդարուած ողորմելի իմաստակ մը, ինչպէս արդէն իմաստակ մը մնայ իրմէ առաջ մեր աչքին փոշի փչող միւս համալսարանականէն։ Արդի Աբեւելքը գեռ նորեկ մըն է այս ասպարէզին մէջ, ու թերեւս չգիտեր թէ այն վարդապետը որ այսօր իբր մաքրութեան և ուղղութեան տիպար մը ցոյց կը տրուի իր խմբագրապետին կողմէ, և որ իր կարգին մաքրութիւն և ուղղութիւն կը քարոզէ, տակաւին քանի մը տարի առաջ պատիւը ունեցած է որբերու և այրիներու հացին սակը եղող 160 ոսկին իւրացնելու։ Թերթի մը անկումը կամ բարձրացումը ա՛յս այս տեսակ նկատումներու կապուած է, Պ. Գրասէ՛ր, և ոչ թէ քանի մը թիւ պակաս կամ քանի մը թիւ աւելի ծախուելուն։

Զմոռնամ այստեղ ըսելու թէ ես Աբեւելքի մէջ հազիւ քանի մը ամիս պատասխանատու դեր ունեցած եմ, և ան ալ՝ ամէն 7—8 տարի առաջ։ Հետեւաբար՝ անոր ոչ մէկ չրջանին զարդը ըլլալու բաղդաւորութիւնը վիճակած է ինծի։ Ես պարզ աշխատակից-բարեկամ մը ունեցած եմ այդ թերթին և իր պատուական արտօնատիրոջ։

3. Պ. Գրասէրէն չա՛տ առաջ՝ Աբեւելեան Մամուլի Պոլսոյ թղթակիցն ալ կարգ մը սրտերնին այրած մարդոց հեգնը տեղը բերելու համար՝ ելաւ գրեց թէ ես էի Սուրհանդակի հրատարակութեան դադարման պատճառը։ Պատասխանեցի այն ատեն թէ Սուրհանդակ ո՛չ միայն իմ պատճառաւս չվնասեց, ո՛չ միայն իմ աշխատութեանս տակաւին երկու տարի ալ չարունակուեցաւ՝ մինչեւ, իմ երթալէս առաջ, իսկապէս դադրելու վիճակին հասած էր, այլ նաև բնաւ չպիտի դադրեցնէր իր հրատարակութիւնը, եթէ պատճառիրոջ հիւանդութիւնը վրայ չհասնէր։ Եթէ երբեք ե՛ս եղած ըլլայի թերթին կործեցեալ կործանման պատճառ,—որովհետև կործանում չկար՝ և թերթը լաւ վիճակ մը ունէր մինչև դադրած օրը,—ապահովաբար ճիվէլէկեան էֆէնտիի դաւակը ինձմով չէր կասարեր բոլոր այն բանակցութիւնները որոնք այս վերջերս եղան՝ Սուրհանդակի վերբաստին հրատարակութեան համար։

Գալով խմբագրատունէ խմբագրատուն գլորելու տեսակէտին՝ կը զարմանամ որ Պ. Գրասէր ինծի համար յանցանք կը նկատէ ա՛յն տեսակ բան մը զոր ինքը ալ ըրած է արդէն։—Եթէ ես Աբեւելքէն եկեր՝ Սուրհանդակին անցեր ու Մանզումէ հասեր եմ, ինքը ալ Մանզումէն եկեր՝ Բիւզանդիոն անցեր և անկէ ալ Աբեւելքին հասեր է, ո՛վ գիտէ ուր յանգելու համար։ Ու կրկին սա առաւելութիւնն ալ ունիմ որ ամէն թերթի մէջ միչտ տեր կը մնամ իմ համոզումներուս, և մէկ թերթը ձգելէ և ուրիշի մը անցնելէ վերջ՝ թողածս չեմ անարգեր Պ. Կուրկմէզին պէս։

4. Կանանց Լոյսը, կամ ինչ որ ուզելի ձիւտ է՝ Տիկին Մառքի հրատարակած Լոյսը մարած էր արդէն, երբ ես տակաւին Մանզումէի չէի անցած։

5. Գալով այն համալսարանականներուն՝ որոնք իմ վրայս արգահատելէ տարբեր զգացում մը չեն ունեցած եղեր, կը ցաւիմ հաստատելու թէ չատ ուղղամիտ չէ իրենց յայտարարութիւնը։ Անոնցմէ թիւ 1ը՝ Պ. Միքայէլ Շամամանեան՝ 1899ի Մասիսին մէջ ծանուցանելէ վերջ թէ «Իր հակառակի աշխատակիցը (ե՛ս, մեղաւորս, արգահատելի՛ս) այլ ևս չպիտի կրնայ աշխատակցիլ Իրեն՝ ահա թէ ինչ կերպով կը յայտնէր իր արգահատանքը(?).—«Սակայն այս առթիւ չենք կրնար չյայտնել մեր ամէնէն խոր ցաւը զոր կը զգանք մեր վաւերուն աշխատակիցն բաժնուելնուս համար, ցաւ մը զոր մեր ընթերցողներն ալ պիտի բաժնեն անշուշտ, քանի որ Անտոնեան, իր խանդոտ գրչով, ամէնէն տաք հակադրութիւններէն մէկը արթնցուցած էր ա՛նոնց քով»։

Իսկ թիւ 2 համալսարականը իր արգահատանքին(?) ապացոյցը տուաւ տակաւին նոր նոր՝ իմ պատրաստած մէկ դասագիրքս տեսակին մէջ միակը և ամէնէն յանձնարարելին հռչակելով կամ հռչակել տալով յանուն Աբեւելքի խմբագրութեան։ Ասկէ առաջ ալ իր արգահատանքը(?) ապացուցած էր՝ նոյն ինքն իր խմբագրական պատասխանատուութեամբ հրատարակուելիք Աբեւելքին առաջին թիւին համար յօդուած խնդրելով իրմէ, — եղկելի՛ս։ Եթէ մեծ բան մըն ալ չհասկնաք այս հակասական իրաւարարութիւններէն, գոնէ սա կրնաք սորվիլ թէ ի՞նչպէս գիտեն արգահատիլ պարոնայք համալսարանականք, Տոքթոր կոչուին թէ Մագիստրոս թառեր են, թէ ոչ՝ այդ բոլոր տիտղոսները իբր գոգնոց մէջերնուն կապելով չոր կեսիարի մը փոխարէն ասոր անոր տուին տաս լուրիւն ընելու համար. արդեօ՞ք։ Եթէ այո՛, շիտակը ողբալի են։

ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ

ԷՏՈՒԱՐՏ Է. ԵՒ ՁԱՐԸ. — Բեւթերպուրկի ազատով ազրիւրներէն առնելով, պահպանողական Սվիեր կը ծանուցանէ թէ մօտերս հանդիպում մը տեղի պիտի ունենայ Զարին և Իշտարա թագաւորին միջեւ։ Զարը՝ Շուէտ և Դանիա ընելիք ճամբորդութենէն ետք պիտի երթայ ֆինլանտական ջուրերը ուր տեղի պիտի ունենայ վեհապետական տեսակցութիւնը։

ՎԻԼՀԵԼՄ Բ. ԵՒ ՖՐԱՆՑ ԵՈԶԷՖ ԿԱՑՈՐ.— Պէրլինի դիւանագիտական շրջանակներու, մէջ սաստիկ կը նկատուի թէ Ֆրանց Եոզէֆ կայսր գահակալութեան 60րդ տարեդարձին առթիւ Վիլհէլմ կայսր պիտի երթայ Վիեննա, այցելելու իր զինակից վեհապետին և անձամբ իր մաղթանքները յայտնելու։ Այժմէն կարելի չէ բան մը ըսել այս ճամբորդութեան տրամադրութեանց մասին, բայց կը կարծուի թէ տեսակցութիւնը տեղի պիտի ունենայ Ֆրանց-Եոզէֆ կայսեր յոբելեանին հանդէսներէն քանի մը օր առաջ։

ՎԻԼՀԵԼՄ Բ.Ի ՃԱՌԸ.— «ԿԱՅՍԵՐ ԴԱՒԱՆԱՆՔԸ».— Գերման կայսրը չորեքթի իրիկուն Միւնսթէրի մէջ արտասանեց կարեւոր ճառ մը որ հրատարակուեցաւ «Կայսեր Դաւանանքը» խորագիրով։ Այս ճառը մեծ ուշադրութիւն գրաւած է մանաւանդ Ֆրանսայի մէջ։ Կայսրը յարեց թէ իր բարեհաճութիւնը հաւասար է Բրուսիոյ հին և նոր նահանգներուն համար, կաթոլիկ և բողոքականներուն համար, երկրագործներուն և ճարտարագործներուն համար, գործաւորներուն և քաղքենիին համար։ Յետոյ աւելցուց։—

«Հաշտարար միութեան մը գեղեցիկ պատկերը որ մեզ կ'ընծայէ Վէսթֆալիոյ նահանգը, կ'ուզէի տեսնել տարածուած մեր ամբողջ հայրենիքին վրայ։ Կը խորհիմ որ ամէն պայմանի մէջ գտնուող բոլոր մեր քաղաքացիները սեղմօրէն միացնելու համար մէկ միջոց կայ։— կրօնքն է այդ։ Ոչ թէ կրօնքը բառին խստօրէն եկեղեցական և վարդապետական իմաստով այլ կրօնքը իր գործնական արժէքին մէջ։ Իմ անձնական փորձառութիւններս զիս կը հաստատեն այս գաղափարիս մէջ։ Իմ թագաւորութեանս երկար տարիներուն միջոցին —ահաւասիկ 20 տարի կ'ըլլայ որ դահ բարձրացած եմ— գործ ունեցայ չատ մարդոց հետ։

«Մարդ մը իր բարկութիւնը մեղմացնելու համար ինքնիրեն խորհելու է։ «ասոնք ալ ինձի պէս մարդիկ են։ ասոնք ալ անմահ հոգի մը ունին իրենց մէջ, հոգի մը որ բարձրէն կուգայ, այն լուսաւոր բարձունքներէն դէպի ուր կը բաղձանք դառնալ ամէնքս ալ, և այսպէս իրենց հոգիով մարդիկ իրենց մէջ կը կրեն Ստեղծողին մէկ փոքր մասը»։ Այն որ այսպէս կը տրամաբանէ միշտ պիտի գտնէ ներողամտութիւն երբ խնդիրը իր նմանները գատելու չուրջ կը դառնայ։

«Եթէ կարելի ըլլար որ, գերման ժողովուրդին մէջ ասանկի մտածում մը ապարդիւ գտնէր, Գերմաններուն միջեւ կատարեալ միութեան առաջին պայմանը տրուած պիտի ըլլար։ Բայց այդ միութիւնը չի կրնար ամբողջովին իրականացած նկատուիլ այլ միայն միջնորդութիւնով մը և յանձին մեր Փրկիչին։ Մեր ժողովուրդին միացումը կ'իրականանայ միայն այն Մարդով որ մեզի իր եղբայրը կոչեց, որ ապրեցաւ մեզի օրինակ մը ծառայելու համար բոլոր անձնաւորութեանց ամէնէն անձնականին մէջ։ Այսօր առաւելն այդ Փրկիչը կը ճամբրդէ ազգերու մէջ և ամէնքս կրնանք զգալ անոր ներկայութիւնը մեր սիրտերուն մէջ։ Գերման ժողովուրդը պարտաւոր է միանալ Բրիտասի յիշատակով, որ մեզի իր եղբայրները կոչելով ըսաւ «Երկինք և երկիր անցցին և բանք իմ մի՛ անցցեն»։ Եղբայրական այսօրինակ միութեան գործի մը համար է որ այսօր կ'ուզեմ ձեզ հաւաքել, մանաւանդ ձեզ ո՛վ էվսթֆալիոյ քնակիչները, որ գիտցաք մեզի տալ գեղեցիկ տեսարանը հաւասար չտեսնուած հաւատութեան։ Ձեր նահանգին մէջ գուք էք որ ամէնէն առաջ և լաւագոյն զիս պիտի հասկնաք։ Այս գաղափարին մէջ է որ մեր բոլոր քաղաքացիները, քաղքենիները, գիւղացիները, գործաւորները պարտին աշխատիլ նոյն հաւատարմութեան և նոյն հայրենասիրութեան մէջ։

«Այն ատեն, գերման ժողովուրդը պիտի ըլլայ կեանքիայ զանգուածը առուն վրայ մեր Գերագոյն Տէրը պիտի կենայ նորեն հաստատել եւ աւարտել իր գործը երկրի վրայ։

«Այն ատեն պիտի իրականանայ բանասացողին խօսքը թէ «գերման ցեղն է որ անգամ մըն ալ պիտի փրկէ հոգիները։

«Այն որ պարտաւոր է ինձ ձեռք երկարել օգնելու համար այս գործին մէջ, բարի եկաւ։ Անոր երախտապարտ պիտի ըլլամ և զայն պիտի ընդունիմ իբր իմ աշխատակիցս, ինչ որ ալ ըլլայ իր անունը և դիրքը։ Մտածեցի որ Վէսթֆալիացիք լաւագոյնս կրնային հասկնալ զիս։ Ասոր համար է որ իրենց ուղղեցի։

«Բաժակս կը բարձրացնեմ մաղթելով որ Աստուծոյ օրհնութիւնը հանգչի Վէսթֆալիոյ կարմիր հողին վրայ և իր բոլոր բնակիչներուն վրայ։ Կը մաղթեմ որ ինձի թոյլտուութիւն տակաւին կարենալ պահել խաղաղութիւնը աշխարհի մէջ, որպէս զի գուք կարենաք աղատօրէն պարապիլ ձեր զարգացմամբով։ Աստուա՛ծ օրհնէ՝ Վէսթֆալիան»։

Վիլհէլմ կայսեր այս կրօնաշունչ խորհրդաւորութեամբ ճառը ֆրանսական մամուլին մէջ այլ ընդ այլոյ մեկնութեանց տեղի տուած է, մանաւանդ վերը ստորագծուած խօսքը։

ԱՆԳԼԵՒԻԳԵՐՄԱՆ ԱՌԵՒՏՐ. ՀԱՄԱԶԱՅՆՈՒԹԻՒՆ.—Տիլի Թելեգրաֆ հաւատի ազբիւրէ առնելով կը ծանուցանէ թէ Անգլիա և Գերմանիա պիտի կնքեն ուելի կատարեալ առևտրական համաձայնութիւն մը։ Բայց ասիկա ներկայ տարւոյն վերջի մէկ գործը պիտի ըլլայ երբ կ'աւարտի արդի առեւտրական աւեւտր. պայմանագիրը։

ԼՐՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ.—Այս օրերս զինուորական լրտեսութեան մէկ քանի խնդիրներ երեւան հանուեցան։ Պէրլինէն կը հեռագրեն թէ Շօվաքա անուն խմբագիր մը ձերբակալուեցաւ ուրուն տուընէն դանուեցան կարեւոր թուղթեր։ Միւս կողմէ կը հաւատան թէ Մէցի վաղեմի մէկ յիսնապետն ալ ձերբակալուած է Շօվաքայի գաղտնի վաւերաթուղթեր յանձնած ըլլալու համար։

ՁԻՆԱՍՏԱՆ Կ'ԱՐԹՆՆԱՑ.— Եւրոպական բոլոր թերթերը կ'զբաղին Զինաստանի քաղաքական նոր ընթացքով և ի վեր կը հանեն սա պարսգան թէ Զինաստան կ'արթննայ, կը վերակազմուի զինուորապէս և վարչապէս։ Երկայնքն կայսրութեան այս շարժումը իր արդիւնքը պիտի տայ մօտերս։ Այս տարուան վերջը Զինաստան պիտի ունենայ իւրաքանչիւրը 12000 հոգինոց տասը զօրաբաժին, եւրոպական գրութեամբ կազմակերպուած և մարզուած։ Բաց ի գլխարկէն, այս զինուորներուն համազգեստը օրինակուած է ճարոնական և եւրոպական բանակներուն մէջ գործածուած համազգեստներէն։ 1912ին Զինաստան մտադիր է զինեալ պատրաստ ունենալ 250,000 հոգի, և 1915ին 500,000։ Կայսրութեան զանազան կողմերը 35 զինուոր։ վարժարաններ կը գործեն այժմ, կրթելով 6000 ուսանող-սպայ։ Այնչափ ուսանողներ ալ կը յանձնեն Ճաքոնի զինուորական վարժարանները։ Գալով ծովային զօրութեանց, եւրոպական մէկ քանի նաւարաններու յանձնարարուեցան ութը յանձնաւ 8000ական թոնոնոց և երկու զրահաւոր 10 հազար թոնոնոց։ Ասկէց զատ, առաջիկայ տարի Բօպէի (Ճաքոն) նաւարանները հրաման պիտի ստանան չինելու երրորդ կարգի 12 յանձնաւ։ Նաւային խարխիներ, կայաններ, պատերազմական նաւահանգիստներ պիտի հաստատուին հիւսիսային ջուրերու մէջ, այսինքն Բէյճիլի և Շանթունկի կողմերը։ Հիւսիսի Զուշանթաօ նաւահանգիստը ընտրուած է իբր լաւագոյնը և ամէնէն ապահովը պատերազմական մեծ նաւահանգիստի մը։ Բլրակներ կը պաշտպանեն զայն ամէն կողմէ և խորունկ է՝ 200,000 թոնոնոց զրահաւորներ ընդունելու չափ։ Ասոնք ամէնքը խորհրդածութեան կէտեր են եւրոպական տէրութեանց համար, որոնք կը դիտեն թէ Զինաստան քանի մը տարիէն բոլորովին փոխուած պիտի ըլլայ։

Միւս կողմէ ոյժ կը տրուի նաեւ վարչական կազմակերպութեանց։ Եռանդիքայ Բեքին գնաց այս օրերս, և սկսաւ կարգ մը խորհրդակցութիւններ նախագահութեամբ կայսրուհիին։ Կառավարութեան գլխաւոր մտազբաղումն է վերցնել Զիներուն և Մանչուներուն միջև խորութիւնները և միացնել այդ երկու ցեղերը։ Այս նպատակով, վերջերս հրամանագիր և կարգիքներ հաւաքեց, որոնց վրայ հիմնուելով պատրաստուեցաւ ծրագիր մը, որուն գլխաւոր տրամադրութիւններն են հետեւեալները։—

1. Մանչու զինուորները պիտի արձակուին և իրենց սպաները պիտի պահուին կանոնաւոր բանակին մէջ։

2. Բարձր դասու Զինացի աղջիկները պիտի կրնան ամուսնանալ բարձրատոհմ ազգուական ընտանիքի անդամներու հետ, ինչ որ կը թոյլատրէ յուսալ թէ ապագային Զինո-Մանչու վարիչներ պիտի գտնուին։

3. Զինացի կիներ այլ ևս իրաւունք չպիտի ունենան իրենց ոտքերը պզտիկցնելու։ Այսպէս պիտի ջնջուի իրենց և Մանչու կիներուն միջև գտնուած տարբերութիւնը։

4. Մանչուներն ալ ընտանեկան անուններ պիտի ունենան Զինեերուն պէս։

Այսպէս, կառավարութիւնը կը յուսայ որ տասը տարիէն պիտի վերնայ ամէն ցեղային խորութիւն։ Կայսրուհին կը մտածէ նաև փոփոխութիւններ ընել վարչական շրջանակներու մէջ և կազմել նոր դպիրճ մը։

ԲՕՆԹՐԱՏԷՆԲՈՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ.—Բօրթ-Արթուրի նշանաւոր հերոսին զօրավար Բօնթրատէնքոյի համար յիշատակարան մը հաստատուեցաւ Զարին ծախքով, Բեռեերսպուրկի Սենիգալա գերեզմանատան մէջ։ Բացումը կատարուեցաւ յուզիչ պարզութեամբ։ Հանգուցեալ դիւցազնին տրժանաւորու ազնուական կինը, իր 14 տարեկան՝ որ զինուորական ուսանող է, և 5 տարեկ աղջնակը յուզուած՝ կ'ընդունէին այցելուները։ Ներկայ էին պատերազմական նախարարն և օգնական զօր. Բոլիվանով որ արձանեայ պակ մը դրաւ գերեզմանին վրայ, Բօրթ-Արթուրի նախկին հրամատար զօր. Միրենով, Բանթրաթիվ, Մարքով ևն., ամէնքն ալ ընկերները հանգուցեալին։ Սպայակոյտին կողմէ պատուիրակութիւն մը արձանեայ պակ մը ընծայեց։ Այս յիշատակարանը որ 10000 ռուբլիի ելաւ, մեռաղեայ և պինդազարդ մատուռ մըն է 15 մէթր բարձրութեամբ։ Ներսը ճակատի կողմը կայ նուիրական պատկերներու համար խորանիկ մը ձերմակ մարմարէ։ Վրան դրուած է մարմարիոն տախտակ մը որ հետեւեալ արձանագրութիւնը կը կրէ ոսկի տառերով։

Բ. ԿԱՐԳԻՒ ԶՕՐԱՎԱՐ
ԲՕՄԷՆ-ԻԶԻՏՕՐՈՎԻՉ ՊՕՆԹՐԱՏԷՆՔՈ
Ծնած՝ 1867 Սեպտ. 30ին, փառաւոր կերպով մեռած Հայրենիքին համար 1903 Դեկտ. 2ին, Բօրթ-Արթուրի հերոսական պաշտպանութեան պահին։

Այս տախտակին քով կայ դիւցազնին պատկերը արծաթ շրջանակով և անոր ալ վրայ գեղեցիկ կոթողիկ մը զոր էճօ տը Բառի նուիրած էր իր կասարած հանգանակութեան արդիւնքով։ Շերիմին ներսը ամբողջ լցուն էր արհեստական և բնական ծաղիկներու պակներով, Ս. Գէորգի Խաչին ժապաւէններով զարդարուն։ Բոլոր ներկաները ծունկի վրայ ունկնդրեցին հոգեհանգստեան աղօթքը որով արարողութիւնը վերջացաւ։

ԲԱՐԻԶԻ ՎԱՍԱՆԴՆԵՐԸ.—Բարիզի մէջ հանրային փոխադրութեանց գինը այժմ 1200 քիլոմէթր է, սապէս՝ 880 քիլոմէթր թրամուէյ, 259՝ հանրակառք (օմնիպիւս), 72 քիլոմէթր ներքին երկաթուղի, 40 քիլոմէթր ոգեշնաւ։ 13,000 ձիեր կը քաշեն թրամուէյները և հանրակառքերը, 141 վայրաչարժ կայ։ Երկաթգիծերու և 1400 շարժակառք։ 19,099 հատ վարձու կառք և ինքնաշարժ կայ, 2669 հանրակառք և թրամուէյ, 399 ոգեկառքի վագոն և 863 հատ ալ արշաւի կառք։

Ամենք ամէնքին մէջ եթէ կրնաք շրջագայեցէք տեսնենք անվտանգ։

ԳԻՐՄԱՆ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ.— Բարիզի մէջ այժմ կը հարիւրին 40 հազարէ աւելի գերման առևտրական ներկայացուցիչներ։ Փոխադարձաբար ֆրանսական առևտրոր Պերլինի մէջ հազիւ 200 հոգի ունին՝ իրենց վաճառնիչները արժեցնելու համար։ Այս թիւերը պերճախօս չեն արդեօք։

«ՄԱՍԹԻՍ»

Մասիս Գրական Շաբաթաթերթի այս չաթենան թիւը հրապարակ ելաւ հետեւեալ ճոխ և չահեկան յօդուածներովը ծանօթ գրագէտներու։

Դպրեվանքը. ՆՈՎԻՐ ԱՐՄԷՆ։— Մոլորումը. ԶԱՊԵԼ ԵՍԱՅԵԱՆ — Գանգիւն Արձանաց. ԹԷՈԴԻՒ։— Սկզբունքի խնդիր մը. ԱՐՄԵՆԱԿ ԻՆՃԻԵԱՆ։—

Հոպարը (Էսմօն Փիլօնի)՝ Ն. ԵԱՐՁԵԱՆ։—

Սարանոիոյ Զատիկը. (Տիկին Կացցիա Տէի դարի) ՀՐԱՆՏ ՆԱԶԱՐԵԱՆ։

Էջ մը Երբայական փիլիսոփայութեան պատմութենէն. ԴԱՆԻԷԼ ՆՇԱՆԴԱՆ։—Հայագէտի մը մահը.—Մտքի զբօսանք. (Պարզեւաւոր, լուծողին լուսանկարը, 6 օրինակ)։ Մասիսի խմբագրատունը փոխադրուած ըլլալով, նոր հասցէն է՝ Պոլիս, Պապը Ալի Ճատէսի։ թիւ 38,

ԹԱՏՐՈՆ

Սկիւտարի թատրոնին մէջ Մնակեան Էֆ.ի Օսմ. թատերախումբը յաջողապէս կը շարունակէ իր ներկայացումը։ Այս գիշեր պիտի ներկայացուի Բարիզի Աղ'ասնեռը յուզիչ և բարոյալից առամը 7 արար։ Խիստ ծիծաղաշարժ դաւեչտ մը 1 արար։

** Բաղար-Պաչի, Հաճի Միսաքի թատրոնին մէջ այս գիշեր Հասան էֆ.ի դաւեչտախումբին կողմէ ի նեպատ Հաճի Միսաք աղայի, պիտի ներկայացուի Գլումզը Բեշի ճինայէքի, քսմէթի տրամ 5 արար։ Նոր քանոներ Մինեսն Վէրժինիի, Բիւլիւք Վերժինիի, Բիւլիւք Ամալիայի և Թոտորի էֆ.ի կողմէ։

ՔՐՈՆԻԿ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ հաւիւներու քընութեան պատուիրակութեան անդամները՝ Տ. Վահրամ Արքեպ. Մանկունի և Գրիս էֆ. Թէսճեան յառաջիկայ Սեպտ. 6ին պիտի մեկնին մայրաքաղաքէն։

ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ դպրաց դասուն 1905—6 տարեշրջանի մատակարարութեան հաշիւները յանձնուած էին Տնտես. Խորհրդոյ քննութեան։ Այս անգամ նոյն Խորհրդոյ կողմէ մատուցուած տեղեկագրին վրայ Ս. Պատրիարք Հայրը նոյն հաշիւները վաւերացուցած և յղած է նոյն դպրաց դասուն։

ԳԱՐԱԿԷՕՂԵԱՆ արհեստանոց-Որբանոցի համար նոր յատակագիծ մը պատրաստութիւնը զոր անձնուիրաբար ստանձնած էին Առևտր. և Հանրօգուտ շինութեանց Նախարարութեան ճարտարագէտներէն Վսեմ. Սերվիչէն, Գէորգ Ասլանեան և Արամ Մարիոսեան էֆ.ները, աւարտելու մօտ ըլլալով, Ազգ. Հիւանդանոցի Պատ. Հոգաբարձութեան առաջիկայ չաբթուան ժողովին պիտի ներկայացուի։

ԵԷՏԻ ԴՈՒԼԷԻ հրկիզեալ չքաւոր ընտանիքներուն, Սամաթիոյ Ազգատախմբը առջի օր և երէկ բաւական գանակութեամբ ուտելիք բաշխեց և որոշեց իր այս բարեսիրական գործը շարունակել, որչափ ատեն որ պէտք ըլլայ։ Կասկած չկայ թէ թաղեցին ալ, Ազգատախմբի սոյն բարեսիրական գործին պիտի նուիրուի իր առատ նպաստներովը, որուն դժբաղդաբար ալ աւելի կարօտացան, եէտի Դուլէի արդէն կարօտ դասակարգի ընտանիքները, ազէատի հրդեհին պատճառաւ։

*** Սամաթիոյ Թաղ. Խորհուրդը, Նաալը Գաբուի Ազգ. վարժարանի չէնքը հրկիզեալներէն կարգ մը կարօտ ընտանիքներու տրամադրութեան ներքև դրած է, առժամաբար հոն պատսպարուելու համար։

*** Այրած տուներուն մէջ կը գտնուի Նաալը Գաբուի եկեղեցւոյն սեփական կալուած մը որ բարեբաղդաբար ապահովագրուած էր։

ԱՏԱԲԱՆՔԱՐԻ Ս. Կարապետ եկեղեցւոյն շրջանակին մէջ թաղուած Տ. Յովհաննէս վրդպ. Բիրանեանի գերեզմանին վրայ դրուելու համար հանգանակութեամբ գեղեցիկ գերեզմանաքարի մը չինութեան ձեռնարկած են հանգուցեալին հաւատիները։

ՆԻԿՈՄԻԴԻՈՅ Աւգուստեան մանկապարտէզի և մատենադարանի Տնօրէն Խորհրդոյ պաշտօնավարութեան շրջանը լրացած ըլլալով, անցեալ չաբթու քուէարկութեամբ նոր Տնօրէն խորհուրդ մը կազմուած է որուն անդամ ընտրուած են, Զարեհ Բէօթանեան (ատենապետ), Ներսէս Զաքարեան (ատենադպիր), Եուլան Ամիրեան (գանձապետ), Յովնան Ոսկեան, Յակոբ Մխեան, Խաչիկ Աճէմեան, Օնանիկ Տ. Ներսէսեան էֆէնտիները։ Ներկայ Տնօրէն խորհուրդը իր պաշտօնին ձեռնարկելով առաջին պատեհութեամբ մանկապարտէզի նորոգութիւնը կատարած և որոշած է մանկապարտէզին համար երգեհոն մը գնել, որու անհրաժեշտ պէտքը զգացուած է։

ԵԼՆԻ ԳԱԲՈՒԻՆ կը գրեն մեզի.— Եէնի Գաբուի Ս. Առաքելոց-Հայկանոյշեան երկսեռ վարժարանը վերաբացուած է ներկայ ամսոյ 20էն, նոր կարգադրութիւններով և կարեւոր փոփոխութիւններով։ Բոլոր դասաւանդութիւնները յանձնուած են վկայեալ ուսուցիչներու։ Ինչպէս անցեալ տարի այս տարի ևս երկսեռ աշակերտաց Ֆրանսերէն խօսելավարժութեան համար բերուած է կարող Ֆրանսուհի մը։ Աղջկանց կրթութեան հոգն յանձնուած է փոքր ուսուցչուհւոյ մը, որ ուսման ամէն նիւթերուն հետ՝ դիւրին մեթոդով մը պիտի աւանդէ ձեռագործի ամէն տեսակներն, ինչպէս նաև ձեւ ու կարի բոլոր զանազանութիւններով։ Մեծ հոգ և խնամք պիտի տարուի մանաւանդ որ բոլոր լեզուի դասերը նոյն լեզուով աւանդուին։ Մանկապարտէզն ալ յանձնուած է նոյնպէս պաշտօնին գիտակից վարիչի մը, որուն կ'օժանդակէ ոչ նուազ ձեռնհաս օգնական մը։ Մեծայարգ թաղեցւոց կը մնայ օգտակիր այս առաւելութիւններէն իրենց զաւակներուն համար։

ՍՏԱՅՆԵՐ հետեւեալ գիրքերը զրոս հրատարակած է Պապպ Հաւս դպրոցական տղոց ընթերցման համար.— Գեւրական և Հեզարան, որ բոլորովին նոր հրապոյր մը ունի իր մէջ՝ իր գեղեցիկ ոճ ու խիստ յաջող պատկերներով. Առաջին ընթերցարան՝ նոյնպէս բազմաթիւ նոր ու հաճելի պատկերներով պատրաստուած, որոնք ա՛լ աւելի առաւելութիւն մը կ'ընծայեն իր ճոխ բովանդակութեան։ Դոնարեան մանուկներու համար, որ մանուկներու ընթերցանութեան յատուկ պատմուածքներ կը պարունակէ։ Իր նորութիւնը Մատթէոսեան նորաձոյլ տառերով տրուած ըլլալն է։ Առաջինը կ'արժէ 20 ֆր.։ երկրորդը՝ 4½ զ.։ և երրորդը՝ 100 փր.։ Երեք գրքերն ալ հրատարակուած են Մատթէոսեան մատբաղ ուխտաւորուած տպագրութիւնամբ։

ՅԱՌԱՋԻԿԱՑ կիրակի Օգոստ. 26 Դեր. Տ. Մկրտիչ Արքեպս. Վահապետեան հանդիսաձեալ Ս. Պատարագ մատուցանել Գուրբ-Զէյմէի Երեւման Ս. Խաչ Եկեղեցւոյն մէջ գանձանակի հաստատութեան Զորրորդ Տարեդարձի առթիւ, մասնախումբի բարեջան անդամոց, ինչպէս նաև բարեսէր նուիրատուներու ներկայութեամբ հոգւոյն հոգեր համար։ Այս առթիւ եկեղեցւոյ երգեցողութեան մասնաւորապէս հրաւիրուած է Մայր եկեղեցւոյ դպրաց դասը իրեն երաժշտապետ Մէհտերեանի էֆ.ի հետ։ Եկեղեցւոյ սկզբնաւորութիւն ժամը 12, Ս. Պատարագ ժամը 2½ին։

Ի Դիմաց գանձանակի մասնախումբին
Վ. Աստեղապիրի Աստեղապետ
Ա. ՕՀԱՆԵԱՆ Գ. ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ
Գուրբ-Զէյմի

Ծանօթ.— Նոգեհանգիստ կատարելու կը մեկնի ժամը 12ին և 1.15ին։

ՀԱՅՐՍՆԻՔ

Առաջիկայ երկուշաբթի օգոստոս 27 Բեռայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյն մէջ ժամ 6ին տեղի պիտի ունենայ պսակադրութեան հանդէսը

ՍԵՐՈՎԲԷ ԷՖ. ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ ՕՐ. ՍԱՓԹԵՆԻԿ ԱՐԻԼԵԱՆԻ

հետ։ Շնորհաւորութիւնները պիտի ընդունուին Թօգաղլեանի սրահին մէջ։

×

Առաջիկայ երկուշաբթի 3/16 Սեպտ. ժամը 7ին (Ը. Թ.) Պէյիքթաշի Ս. Աստուածածին եկեղեցիին մէջ տեղի պիտի ունենայ պսակադրութեան հանդէսը ԱԲՐԱՀԱՄ ԷՖ. ՏԷՐ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ, ՕՐ. ՆՈՒՍԱՐԴ Ց. ԱՅՃԵԱՆԻ հետ։ Շնորհաւորութիւնը տեղի պիտի ունենան Այճեանց ընակարանին մէջ։

ՀԱՅՐ ՔՆՆԱԴԱՏԻՆ

Դժուար է խօսք հանգցնել անանկ մարդոց՝ որոնք միւս իրենց յանկերգը կը կրկնեն և չեն վարանիր ամէնէն անարդիւ միջոցներուն ալ դիմել իրենց նպատակը յաջողած տեսնելու համար։ Ամէնէն ծիծաղելին հոն է որ՝ այս մարդիկ յանուն անկեղծութեան, ուղղամտութեան կը խօսին, երբ իրենց կեանքը ու գործը փարսախներով հեռի է այդ առաքինութիւններէն։ Այս անգամ ալ Աբեւելեի Բենադաս եկեղեցւոյը Զիլինկիրեանի անձին ու գործին ներքոյը կը դիւսէ և կը դատապարտէ ամէն բան որ անխնայ է իր դատին։ Եռաձայնին նորութիւնը արգելարգելու համար չի խղճահարիր անմիտ ճամարտակութեամբ մը Հայ եկեղեցւոյ երգեցողութեանց ինքնայատուկ գոյութիւնը ուրանալ։ Իբր թէ մեր շարականները, պատարագի երգերը Պապա Համարձումի, Թաշճեանի, Զէրէեանի հեղինակութիւններն եղած ըլլային։ Ինքզինքին բանաբերի անունով զարդարող այդ իմաստակները եթէ քիչ մը խորին՝ չի պիտի կրնան մերժել թէ աւանդութիւնը Հայ եկեղեցւոյ երգեցողութիւններէն չատ բան հարազատօրէն մեզի հասուցած է, այսպէս պատարագի երգեցողութիւնը, ժամերգութիւնը, արեւագալի և այլ երգեր գրեթէ նոյնն են թէ Պոլիս, թէ Կովկաս, թէ Պարսկաստան, Սիս, նոյնիսկ յետին գիւղի չինական եկեղեցւոյ մէջ։ Եւ այս՝ հարիւրաւոր տարիներէ հետէ։ Ստոյգ է որ եղանակները միջավայրի ներգործութիւնը կը կրեն, քիչ մը երկարում կամ ծայրատում կրելով, բայց միշտ ինքնայատուկ դրոշմը նոյնն է և այս իսկ է մեր եկեղեցւոյ երաժշտութիւնը։ Եւ երբ կ'ըսուի Հայր քննադատի կողմէ թէ մեր եկեղեցւոյ խաղերը բոլորովին կորսուած են, և թէ արդի եղանակները հաղիւ հարիւր տարուան գոյութիւն ունին՝ ասիկա ոչ թէ միայն ծիծաղելի ազիտութիւն մըն է, այլ նաև անարգանք եկեղեցւոյ ամէն ճշմարիտ զաւակներուն՝ որոնք պարծանքով և գուրգուրանքով ստացած են զանոնք իբրեւ Շնորհալիին են։ Ուսացած աւանդգանձեր։ Եւ այս ամէնը միմիայն Զիլինկիրեանի գործը փառաւորելու համար։

Երաժշտական Ցանձնաժողովը որովհետեւ իրենց պէս Զիլինկիրեանի խունկ և կնդրուկ մատուցանելու ստիպուած չէ, Բենադասի աչքին առէջ ոչ միայն իր հեղինակութիւնը և իրաւասութիւնը կը կորնցնէ, նոյն իսկ ձեռնհասութեան և գոյութեան իրաւունքն ալ։ Այսպէս Տ. Վահրամ Սրբազան միմիայն երգեցողի մը չնորը կրնայ գտնել, ինք որ էջմիածնական չարականի, ժամագրքի և տաղարանի կազմաւորման մէջ ամենամեծ դերը ունեցած է և որուն այնքան հմտալիր յառաջաբանը ինքը գրած և տոպրագրած է, և որ մեր մէջ միակ ձեռնհաս դէմքն է հայ երաժշտութեան համար, Ինոնատուսնամեայ չարականագէտ Տ. Վահան ալ, էջմիածնայ երբեմնի երգեցողութեան ուսուցիչ Տ. Գրիգոր ՃԷՊՃեան ալ, Բժշկեան, Մէհտերեան, Մկրտիչեան, Ճիվանեան ևն. Տալիս երգեցողի անուն կ'ստանան, և կը զբաղուի ասոնց Ցանձնաժողովի անդամակցութեան իրաւունքը բան Բենադասի։ Զինք գիտեր թէ՝ հայ եկեղեցւոյ երգեցողութեան կանոնաւորման համար կազմուած Ցանձնաժողովի մը անդամակցութեան իրաւունքը որո՞նց վերապահուած է։ Եթէ միայն Սիմոնեանի, աւելի լաւ չըլլա՞ր որ Պասուն եղանակները, կոլաենպէրի եղանակները, թիֆլիսի ընկեր արուին։ Զիլինկիրեանի կոյր բարեկամներու ամէնէն ծիծաղելի ու գահավէժ անկումը հոն է որ՝ երբ մէկ կողմէն Ցանձնաժողովոյ Զիլինկիրեանի գործին անխնայատուկ գոյութիւնը չեն ընդունիր և անոր Սանասարեանի գոյութիւնը ստուերի տակ ձգել կը ջանան, միւս կողմէ ներողներով կ'ողողուն և մինչեւ կերկինք կը բարձրացնեն Տ. Զարմայր քահանան, որուն միակ արժանիքն է անուշ տեղիքերը չատրգրելը։ Այս է Ձեր գաւառած ուղղամտութիւնն ու ողջմտութիւնը։

Բենադաս միամտաբար կը կարծէ թէ՝ մտորինակութեան համար Ցանձնաժողովոյ պատրաստած գործը իր փրկարար օգտակարութիւնը չպիտի ունենայ, քանի որ մեր գաղութներուն մեծագոյն մասը ձայնագրութեան անհմտաւ է։ Ծիծաղելի հակասութեան մը մէջ են իրենք երբ միւսանդի մը բրնակ գործադրութիւնն անկարելի կը դաւանին, ինչպէս պիտի իրենան հաւանիր ընդհանրացնել երբ չատ աւելի անդրաւեւտարար ճանաչութիւն կը պահանջէ։

Ինչ որ նպատաւոր է Զիլինկիրեանի դատին՝ ոգեւորելն կը փարին անոր։ Այսպէս, Մայր Աթոռի կողմէ եռաձայնի ընդունելութիւնը իրենց մեծ ապաւէնն է, բայց մեկնումն ատեն երբ օտարոտի նուագարան մը էջմիածնէն մերժուիլը դիտել կուտայ Ցանձնաժողովը՝ կեղծ եկեղեցասէրներ կը փրփրին։ Իրենց աչքին առջեւ խաւարտիսի նախապաշարեալներէ կազմուած կին Թադրուի Ցանձնաժողովը, և մինչեւ Դաւիթ Մարգարէն կը խաղեն պարտ փառս մը ճարելու համար։ Իրենց հարկ կայ այդ մասին միայն Ցանձնաժողովը դատապարտելու, երբ նախկին կրօնական ժողովներուն մեր և Լատին եկեղեցւոյ մէջ ինքնայատուկ իրարու պահելու համար ոչ միայն արգելած են օտար, այլ նոյնիսկ եկեղեցիին մէջ՝ դպրոցական հանդէսներու ազատ ալ փակեալ սեղանով դաշնակի գործածութիւնը արգիլած են իբր անպարկեշտ մեր սրբավայրին։

Զիլինկիրեանը բարձրացնելու խնդիրը մտքով երբ կ'ըսէք թէ՝ բացի Զիլինկիրեանէ ոչ ոք վարպետի գործ ի պատրաստած է, ձրի թշնամանք մեզի։ Շատ տարիներ առաջ իսկ Նարբերդի եկեղեցիին մէջ մեծ հանդիսաւորութեամբ եռաձայն պատարագ կատարած է Թաշճեան։ Բէյշիկան ալ ունի պատրաստած եռաձայնը։ Մէհտերեան եռաձայն դաշնաւորած է ամբողջ տարեգրի երգերն, զանազան ալիւրներ «Արի»ներն իր յարակից երգերով։ Այս ատենս չատ մը արուեստագէտներու գրաւոր չնորհաւորութիւններ ստացած։ Նոյնիսկ Ս. Պատրիարքը՝ որ լաւագոյն գնահատող է, իր գոհունակութիւնն յայտնած է չնորհաւորագիր մը գրելով, ինչպէս գրեցին թերթերը։

Զրի յերիւրանք մըն նաև ասիրել թէ Զիլինկիրեան արուեստագէտի նախանձի մը ենթարկուած է։ Ամենայն ապաւորութիւնը Զիլինկիրեան մտերիմներն են տարածողները, և ալ մասնաւոր դիտումով մը՝ զրպարտ մը դէմ կարեկցութիւն հրաւիրելու նպատակով։ Զիլինկիրեան ինքն էր՝ անարգեց ցանձնաժողովը՝ առանց տեսնելու իսկ իր գործը առնելով և ծիծաղելով։ Այլ ևս ինչ իրաւունք կրնայ անձնաժողովոյ դէմ ցանկալու։

Մեզ համար Հայ. Եկեղ. երաժշտեան մտորինակութիւնը չատ անհրաժեշտ և կարեւոր ինդիր մըն է։ Զիլինկիրեանի անուան չորս ամեայ ծառայութիւնն ալ ինդիրներն։ Տարիներ հետէ ազգը կը փափաքէր ներդաշնակ և միօրինակ երգեցողութիւն մը ամէն եկեղեցեաց մէջ, կրօնական մարզէն կազմեալ ցանձնաժողովը՝ որ մէջ ունի Պոլսոյ ամէնէն ձեռնհաս կարող երաժշտագէտներն, Մանկանց Սրբազանի նախագահութեան ներքեւ իրեն յանձնուած գործը խղճամտօրէն կատարեալ կատարեց։ Մեզ համար ալ կը մնայ գործադրութիւնը անտես։

ՃՇՄԱՐԻՏ ԻՐԱՎՔ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Մանզումէի առջի օրուան թուղթի բրտերի բաժնին մէջ ոսկերիչ արհեստաւորաց մասին տրուած տեղեկութիւնները զմբաղդաբար քիչ մը խեղաթիւրուած էին։ Իրաւ է թէ սարիրիչ արհեստաւորները ժամանակի մը ի վեր դադրած են, բան առաջնոյն, տասնէ հինգ օրն անգամ մը Ազգ. Հիւանդանոցի հիւանդները ածիլելէ, սակայն սոր պատճառը Տնօրէնութեան կողմէ իրենց ժուժ մը ճաշ չտրուիլը չէ, այլ կարգ մը ներքին կարգապահական և խնայողական տեսակէտներով այդ աշխատութեան գործը ներքին պաշտօնեաներէն ոմանց յանձնուած է։ Աւելորդ է ըսել թէ սարիրիչ արհեստաւորները որքան առն որ չարուռնած են իրենց մարդասիրական գործը, նոյնքան առեն անոնք անօթի չեն մնայած։

Առաջիները յիշեալ արհեստաւորներուն ենթդեղեալ հոգւոյն համար ալ տարին անգամ մը եպիսկոպոսի մը կամ վարդապետի մը յատուկ Ս. Պատարագ մատուցանել կը սրաւէր, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուէր եւ ետքն ալ նոխ սեղան մը կը սարքուէր, որուն ներկայ կը գտնուէին մարքարաքարիս գրէթէ բոլորհայ սարիրիչները՝ իրենց ընտանիքներովը և զաւակներովը։ Սակայն ի վերջոյ Հոգաբարձութիւնը նկատելով որ այդ սեղանին սարքումը Հիւանդանոցին պիւտճէին վրայ աւելորդ բեռ մըն է, մանաւանդ որ կատկին մէջ սասկն արամադրութիւն մըն ալ չկայ, ստիպուած էր դադրեցնել ի չեմ Հիւանդանոցի Անտուկին որովհետև սարիրիչ արհեստաւորներու անձնուիրաբար կատարած աշխատութիւնը Հիւանդանոցին պիւտճէին վրայ տարեկան 30—40 ոսկիի չափ ծախք մը կը պատճառէր, տասնեհինգ օրը անգամ մը անոնց տրուած ճաշով, սուրճով, չաքարով, օճառով և տարին անգամ մըն ալ յատուկ պատարագով և տրուած սեղանաւը։

Սամաթիա ՍԱՓԵՐԻՉ ՄԸ

Տօքթ. Նշան էֆ. Այվազեան, նախկին բժշկապետ Ազգ. Հիւանդանոցի և բժիշկ Թաղապետական Զ. շրջանակին երէկ առաւօտ կնքեց իր մահկանացուն 63 տարեկան հասակին մէջ, ուղեղային կսմիտի հետեւանքով։ Հանգուցեալը ունէր իւրայի Զրգ աստիճան և Օսմանիէ և Մէճիտիէ Գ. կարգի պատուանշաններ։ Ասկէց 6 տարի առաջ կորսնցուցած էր իր կինը, որ բաւական յաջող դաշնակահար մը և երգիչ մըն էր։ Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր ժամ 4ին Բերայի Ս. Երրորդութեան եկեղեցւոյն մէջ։

„ՄԱՆԶՈՒՄԷ"Ի ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ԲԱԺԻՆԸ

ԿՆՈՔՆՔ

Կիրակի Օգոստոս 19 Պէօյիւքտէրէի Ս. եկեղեցւոյն մէջ տեղի ունեցաւ մկրտութիւնը՝ Տէր և Տիկին Կարապետ Բամպուքճեանի անդրանիկ որդւոյն, կնքահայրութեամբ Մարտիրոս էֆ. Նէքերեանի։ Մկրտող քահանան էր Մայր Եկեղեցւոյ Տ. Տրդատ քհնյ. Պոյաճեան։ Երգչան կոչուեցաւ Գեւորգ Եղուարդ։

×

ՆՇԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՕՐ. ՏԻՐԱՆՈՒՀԻ ԱՆԱՆԵԱՆ
ՏԻՐԱՐ ԳԷՈՐԳ ԲԻՐԻՄԵԱՆ
ԽՕՍԵՑԵԱԼՔ

Գալատիոյ, 1 Օգոստոս 1907

×

ՄԱՀ

Կարճատև հիւանդութենէ մը վերջ Պարտիզակի մէջ, անցեալ ուրբաթ օր մեռաւ, արհեստով հնտարոյծ Յակոբ Կա իկեան անուն տեղացի 27 տարեկան զարգացած ու պարկեշտ երիտասարդ մը, որուն յուղարկաւորութեան հանդէսն ալ կատարուեցաւ շաբաթ օր տեղւոյն եկեղեցւոյն մէջ, նախագահութեամբ Արմաշի Դպրեվանքին փոխվանահայր Տ. Թորգոմ Մ. Վ. Գուշակեանի, որ գեղեցիկ դամբանականով մը ի վեր հանեց ողբացեալ երիտասարդին օժտուած բարեմասնութիւնները։ Իր յուղարկաւոր ներկայ էին բազմաթիւ ժողովուրդ, որու շատ սիրելին էր հանգուցեալ վաղամեռիկ երիտասարդը։ Այս առթիւ մեր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնենք հանգուցելոյն պարագայնէրուն և բարեկամներուն։

ՎՐԻՊԱԿ

Հրդիգներու դատին մէջ երէկ Օտապաշի Լեւոն Սանճագեան գրուած էր, սխալմամբ։ Պէտք է կարդալ Լեւոն Պէշագեան։

"ԼՈՒՍ"

ԳԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

Թիւ 34

Լոյս կանանց յատուկ պատկերազարդ շաբաթաթերթերին այս շաբաթուան թիւը հրապարակ ելաւ շատեկան և գեղեցիկ բովանդակութեամբ։

ՏՈՒԲԻ. Օծելիա ՆԵՐԿԱՐԱՐԵԱՆ. Հալբիի մէջ, (Տեսակցութիւն մեր աղջիկներու ապագային նկատմամբ)։

ԱՐՄԻՆԷ.—Ինչպէս կ'ամուսնանան.—Անհաւասարի սովորութիւններ և հեռաքրքրական արարողութիւններ աշխարհի այլ և այլ մասերուն մէջ։

ՏԱՐԱՇԽԱՐՀԻԿ ԿԻՆԵՐ ՈՒ ԸՆՏԱՆԵՐԵՆԵՐ.—Ամերիկացի կինն ու գերման կինը դէմ դէմի։

ՀՈՒԹՍԻԹԻ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ.—Հոգիին արցունքը։

ԵՐԶԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԴԱԳՈՒՇԱՆԵՐԸ.—Զգայունն մարդիկը աւելի երջանիկ են թէ անտարբերները։

ԿԻՆ ՈՒ ՍԷՐ.—Էրիկմարդու գաղտնաւոր։

ԶԱՐՈՒՀԻ ԽԱՃԱԿՆԵԱՆ.—Իրակրաան աչակերտուհիները.—Բժշկութիւնը ի՞նչ կը պարտի կնոջ։

ԲՈՂՈՔԱԿԱՆ ԹԵՄ

Վաղը պիտի քարոզեն.—

Բերայի մէջ ժամը 2.30ին Բրօֆ. Յ. Հ. Ճէֆիրեան։

Կէտիկ-Բաշայի Ամերիկեան Վարժարանին մէջ ժամը 3.30ին Վեր. Տ. Ղ. Կարապետեան։

Սկիւտարի մէջ ժամը 3.30ին Վեր. Ա. Պ. Շմաւոնեան։

Պայազիդ-Հասուպ մէջ ժամը 4ին Պատ. Կ. Ց. Բերբերեան։

Խասգիւղի մէջ ժամը 7.30ին Վեր. Ս. Ց. Զորիկեան։

*** Երեսփ. Բրիսա. Ընկերակցութեան աղօթաժողովը.—Սկիւտարի մատուռին մէջ, ժամը 7.30ին։

ՍԷԼԱՄԼԸԳ ՐԷՅՄԸ ԱԼԻՍԻ

Տիւնքի ճոմսա կիւնիւ Սէլամլըգ բէյմը ալիսի Համիտիէ ճամիի չէրիֆինտէ իֆտա պուրուլմուշ տրը։

ՆԵՐՔԻՆ

ԾՈՎԱԿԱԼԸ ԿԱՑՍ. ՊԱԼԱՏԻՆ ՄԷՋ.—Անգլիացի ծովակալ Սըր Զարլս Տրիւրի որ էջուարտ թագաւորին մեծարանքները Վեհ. Սուլթանին մատուցանելու համար Պոլիս կը գտնուի, երէկ անգլիական դեսպանին և հետեւորդներուն հետ, ընկերակցութեամբ հիւրասիրութիւնի, Թարապիայէ չոգեմակոյկով իջաւ Տօլմա-Պաղչէ և Կայս. Պալատ երթալով ներկայ գտնուեցաւ Սէլամլըքի արարողութեանց։ Վեհ. Սուլթանը երթուղարձի պահուն բարեհաճեցաւ իր մեծարանքները չնորհել անգլիացի հիւրերուն։ Սէլամլըքէն ետք ծովակալը և հետեւորդները դացին Բերա-Բալա ուր ճաշեցին և յետոյ Տօլմա-Պաղչէի քարափէն դացին իրենց Հիւսար չոգենաւը։ Երէկ գիշեր ալ Կայս. Պալատին մէջ հացկերոյթ մը տրուեցաւ ի պատիւ ծովակալին և ներկայ գտնուեցան նաև անգլ. դեսպանը, հետեւորդները եւն։ Ծովակալը, որ այսօր կը մեկնի, իր հրաժեշտը մատոյց յատու Կայս. Գ.ոնոյեց։

*** Միջերկրականի անգլիական նաւաբաժնին հրամատար Սըր Զարլս Տրիւրի, տիկինը և հետեւորդները հիրամծաներուն հետ առջի օր այցելեցին Թոփգապու պալատը, Կայս. Գանձարանը, Այասոֆիայի մզկիթը, Կայս. Թանգարանը, Մեծ Շուկան և ուրիշ նշանաւոր վայրեր և ապա Թարապիա վերադարձան։ Անգլիոյ դեսպանը գիշերը Թարապիոյ ամարանոցին մէջ սեղան մը տուաւ ի պատիւ Սըր Զարլս Տրիւրիի։ Ներկայ գտնուեցան նաև Մեծ-եպարքոս՝ Յէրիտ փաշա, արտաքին գործոց նախարար Թէվֆիզ փաշա, արարողական Կայիմ փաշա, արտաքին գործոց խորհրդական Նադիմ փաշա, արտաքին Թղթակցութեանց քարտուղար Նուրի պէյ, ծովակալին հետեւորդները և Անգլիոյ դեսպանատան պաշտօնեաները։

ԱՍՏԻՃԱՆ.—Իւլայի Ա. աստիճան տրուեցաւ Բ. Դրան արարողական օգնական Նուրի պէյի։ Իւլայի Գ. աստիճան՝ Բ. Դրան Կայս. Ամէտի դիւանին քարտուղարներէն Մէհմէտ Բէյմալ պէյի։ Միւթէյմայիզ՝ թաղապետական Ա. շրջանային առողջապահական բաժիններէն Իսմայիլ պէյի։

ՊԱՏՈՒԱՆՆԵՐ.— Ա. Օսմանիէ պատուանշան տրուեցաւ Բ. Դրան արարողական Պէյհէդ պէյի։ Բ. Օսմանիէ՝ Պոլսոյ անգլ. դեսպանատան զինուորական կցորդ Մ. Սուրբիսի եւ Անգլիոյ գնդապետներէն Մ. Ալլոդի։ Դ. Մէճիտիէ՝ Պետական Խորհուրդին նախագահ Առանին ընդհ. դատախազի օգնականներէն Զէքերիա Մազուսի պէյի։ Դ. Օսմանիէ՝ Բաղաքապետութեանց դիւանին Տնօրէն Ֆայիզ պէյի և Գրդ Օսմանիէ՝ կէնարի քնիչներէն Իսատ էֆ.։

ՐՈՒՄԵԼԻԻ ՆԱՀԱՆԴԵՍԸՐ.—Սեպտեմբերի Ասրբ թերթը կը գրէ.— Նկատի առնուեցաւ որ կառավարիչները տարին մէկ կամ երկու անգամ երբ իրենց վարչութեան ներքև գտնուող գաւառակները երթան և անոնց վիճակն ու ընդհ. վարչութիւնը քննեն, չնորհիւ Վեհ. Կայսեր, անոնց աւելի՝ ևս կանոնաւորութեան պիտի նպաստուի։ Ուստի ներկայ տարիէն սկսեալ ամէն տարի վարչական որ քննական պտոյտ կատարուելու համար որոշուեցաւ։ Ս. Կայս. Երբեակ Նահանգաց իւրաքանչիւր գաւառին յատուկ —բայց ի Թէսղոդ գաւառէն— մասնաւոր ծախք մը նշանակուի պիւտճէին մէջ։ Այս որոշումը բարձրագոյն վաւերացում ընդունած է։ Կայս. Իրատէ մը հրամայած է նաև որ կուսակալներուն քննական պտոյտին համար առ առաւելն 100 օր սահմանուելու պայմանաւ հարկ եղած ծախքն ըլլայ։

ԿԱՅՍ. ԻՐԱՏԷ մը հրամայեց ելմական գանձէն ամսաթոշակներ յատկացնել ընտանիքներուն չորս դիմումներու, որոնք աւաղակներու հալածման պատճառն մնռած են։

ՄԱՀՄՈՒՍԷԻ վարչութիւնը պատմաբաններու չինութեան ձեռնարկել առած է Կամուրջ—Այսթէֆանոս գիծին նաւամատոյցներուն վրայ։

ԾԽԱՀՈՏԻ ԲԷՅԻՆ.— Օամ. Ծխախոտի Բէյիին բանտեսէրներու ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Սեպտ. 12/25ի չորեքշաբթի օր Դալաթիոյ կեդրոնական չէնքին մէջ, կէսօրէն ետք ժամը 2ին։ Օրակարգն է.— Ա. վարչական ժողովի տեղեկագրին ընթերցումը։ Բ. 1332 տարուան հաշուեկշիռին և հաշիւներուն վաւերացումը։ Գ. Շանաբաժէնի որոշումը։ Դ. Վարչական խորհուրդին ընտրութիւնը։ Ընդհ. ժողովին մասնակցելու համար առնուազն 30 բաժնեթուղթ պէտք է ունենայ և զանոնք պէտք է մինչև Սեպտ. 1/14 շաբաթ օրը ներկայացնեն Պոլիս՝ Բէյիի Կեդր. վարչութեան, Պերլին՝ Պլանտրատէր պանքային, Լոնտոն՝ Օամ. Պանքային, Բարիզ՝ Օամ. Պանքային, և Վիեննա՝ Բրէտի Անդթաթ առեւտ. և ճարտարագործական ընկերութեան։ Ժողովին ներկայանալու համար ամէն հրաւիրեալ ընկերագիր-ծանուցագիր մը պիտի տրուի։ Խորհրդակցութիւնը կ'որոշուին ներկայ գտնուող անդամոց մեծամասնութեամբ։ Ամէն անդամ իր ունեցած իւրաքանչիւր 30 բաժնեթուղթին համար մէկ քուէ կուտայ։ սակայն մէկ հոգիս իր անձնականին կողմէ 10էն աւելի քուէ չի կրնար տալ, ինչպէս նաև թէ իր անձին և թէ փոխանորդին համար 20էն աւելի չի կըրնար տալ։

*** Վիեննայէն կը հեռագրեն թէ Ծխախոտի Բէյիին 1906-7 տարւոյն չառաջինը պիտի ըլլայ 24 ֆր., ինչ որ անցեալ տարի 22 ֆր. էր։

ԿԱԹՈԼԻԿ ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ Պատրիարքը որ անձը դարմանելու համար Վիչիի ջերմուկները կը գտնուի, Վեհ. Սուլթանին Գանկալութեան Տարեդարձին օրը Բարիզ ժամանեց և կաթոլիկ Ասորիներու եկեղեցիին մէջ գոհաբանական աղօթքներ կատարելով, հանդիսաւոր բարեմաղթութիւններ ըրաւ Կայս. արեւշատութեան համար։ Պատրիարքը, յետոյ, մէկ քանի եկեղեցականներու հետ, Բարիզի օամ. դեսպանատունը երթալով, չնորհաւորական այցելութիւն տուաւ դեսպան Միւներ փաշայի և բարեմաղթութիւններ ըրաւ Վեհ Սուլթանին համար։

ԹԱՂԱՊԵՏԱԿԱՆ ՏՈՒՐՔԵՐԸ.— Բաղաքապետութիւնը ծանոյց թաղապետական բոլոր չրջանակներուն որ թաղապետական տուրքերը՝ թանգիթաք են., կանոնաւոր կերպով գանձելու մասին Չանք չխնայուի. իսկ հատուցման մասին դժուարութիւն յարուցանողները Բաղաքապետութեան պաշտօնարանը ղրկուին, պէտք եղածը ի գործ դրուելու համար։

*** Բաղաքապետութիւնը տեղեկացաւ որ կարասիներու փոխադրութեան արտօնութիւն տալու համար թաղապետական պաշտօնեաներէ ոմանք թանգիթաքի և այլն տուրքերը գանձելով անօրէն ստացագիրները միայն կուտան, իսկ բուն իսկ արտօնագիրը չեն յանձներ ըսելով որ պէտք չկայ։ Նկատելով որ այդ արտօնագիրները 20 փարանոց դրոշմաթուղթի ենթակայ են, որով եթէ չարուին՝ դրոշմի հասոյթները պիտի վնասուին, ծանուցեցաւ որ այդ արտօնագիրները անպատճառ պէտք է տալ։

ՀԱՅԵՐԸ.—Լա Թիւրքի՝ աղաքապետութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ Թատրգիւղի փուռերուն պատրաստած հացին վրայ, որոնք սեւ և խմոր են։ Հակառակ ժողովուրդին գանգատին, այդ փռապանները կը շարունակեն իրենց ընթացքը։

ԳՈՐԳԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ.— Երկու ամիսէ ի վեր արեւելեան գորգերու վրայ տիրող հանդարտութիւնը անցած չաբթու ընտատուեցաւ։ Քարտարուէի արքունիքին հայթայթիչ Տրէյֆիւս և Սիէկէլ նախորդ տան պէս Մ. Սիէկէլի Պոլիս ժամանելովը։ Մէկ կողմէ մեծաքանակ գնորդներու պակասելովը և միւս կողմէ բաղմաթիւ վաճառքներու դիզուելովը առաջ եկած գիներու անկումէն օգուտելով, Մ. Սիէկէլ ամէն տեսակ գորգի վրայ կարեւոր գնումներ կատարեց։ Գնեց մանաւանդ Ազա Պապէֆի հռչակաւոր գորգի հաւաքածան, որ ճաշակաւոր ընտրութիւն մըն է հին գորգերու ամէն տեսակին, զոր կազմելու համար տէրը երկար տարիներ աշխատած է։ Այդ հաւաքածոյին մէջ կտորներ կան որոնք իսկապէս մեզէնի մը արժանի են։ Մ. Սիէկէլ զայն ձեռք ձգեց համեմատաբար չափաւոր գինով մը, գործերուն թալանութեան պատճառաւ։

ՍԵԼԱՆԻԿԻ ԱՌԵՒՏՐ. ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ.— Սելանիկէ նամակ մը կը ծանուցանէ թէ երկու չաբաթէ ի վեր տեղւոյն զրամական հրապարակին վրայ ստգնում կը տիրէ։ Մէկ քանի դրամատներ գէշ վիճակի մատնուեցան օտար թղթերու վրայ չանգիտութեանց երեսէն։ Այս չանգիտութիւնները քաղաքացիին կաթիէնեռ, Սիրիա, Պէյրութ և ընկ. դրամատուներու— որոնք իրենց ետեւէն քաշեցին նաև Սելանիկի ամէնէն պատուաւոր տուներէն Սմա և ընկերութիւնը։ Թէև առաջինները մանկութիւնը իրենց խոշոր չանգիտութիւնն է, բայց Սմա տան համար կ'ըսուի թէ ինք չէ խաղացած այլ չանգիտներու անահման վարկ տալով է որ հասած է կործանման. չանգիտները չեն կատարեր իրենց խոստումը, մանաւանդ իրենցմէ մէկը որ 4000 ոսկի պարտական էր, մերժեր է վճարել, որով Սմա տունը չէ կրցեր շարունակել իր վճարումները։ Մ. Սմա կացութիւնը փրկելու համար ամէն ինչ ըրեր է. մինչեւ իսկ անձնասպանութեան դիմեր է բայց կրցեր են ազատել զայն։ Այս դրամական տագնապը դեռ կը շարունակուի, բայց մեծ յոյս կայ որ առժամեայ բան մըն է որովհետեւ Սելանիկի անտեսական հրապարակին ամրութիւնը անուրանալի է և արդէն քանիցս այս տեսակ նեղութիւններ անցուցած է։

ՊԱՆԲԱՆԵՐԸ գոց են այս երկուշաբթի օր։

ԾԽԱԽՈՏԻ ԲԷՅԻՆ.— Նիխոդինէ վերջ ծխախոտի և սիկառէթի պատրաստութիւնը հարկ եղած բարեփոխմանց ենթարկուած ըլլալով, այսուհետև ստորեւ նշանակուած տեղերուն մէջ այդ կարգի բաւ և ամենաաւ տեսակէ ծխախոտ և սիկառէթ ի վաճառ հանուած են՝ պզտիկ և մեծ ծրարով։ Այս տեղերուն մէջ 100 և 500 կրանոց և կամ 100 և 500 հատնոց տուփերու մէջ Ա. և Բ. կարգի ծխախոտ և սիկառէթ ևս կը գտնուի։ Վաճառատեղիներն են՝ Բերա, չիտակ ճամպան, թիւ 192, Դամաթիա, Դարաքէյոյ ճամտէսի, թիւ 27 և Պոլիս Սիրքէճի ճամտէսի։ 3—3

ՅԻՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ բժիշկ Տօքթ. Մալխասեան էֆ. ամէն օր մինչեւ կէսօր զբաղած ըլլալով հիւանդանոցին մէջ, կը յանձնարարէ իր յաճախորդներուն միայն կէսօրէնէն վերջ, դիմել իր բնակարանը, Բերա, Մագրզ Աղամ ճամտէսի թիւ 26։ Իսկ կէսօրէն առաջ երբ ստիպողական պարագայ մը պատահի Թաքսիմի Ֆրանսական Հիւանդանոցը պէտք է դիմել։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՂՏԻ ԳՈՒԼԷԻ ՀՐԴԵՀԸ.—Հրդեհին պատճառները.— Երէկ մանրամասնօրէն գրեցինք այն հրդեհը որ մոխիր դարձուց 100 չէնք, տուն եւ խանութ, անպատսպար թողով բազմաթիւ հասարակ ընտանիքներ։ Հրդեհին ծագման մասին ոստիկանութեան քննութիւնները առաջ տարուեցան երէկ։ Սա պարագան հաստատուեցաւ որ մասամբ Իլիասի խանութին կից երկաթուղիի պաշտօնեայ Զախարիի բնակած տան մէջ նոյն ցորեկ լուացք բրած էին և գիշերուան համար պղտատա դրած. ասկից բռնկած է ծխնելոյզը և առաջ եկած հրդեհը։ Զախարիի նրստած տունը որ սեփական էր Միւլտիմ Սիւլէյման էֆ.ի, չէր ապահովագրուած բայց Զախարի իր կարասին ապահովագրած էր վեց ամիս առաջ 60 ոսկիի Հէլվէթիա ընկերութեան։ Ինչպէս գրեցինք, այրեցան ամէնքը 20 խանութ և 80 տուն։ Այս տուներուն 35ին մէջ կը բնակէին հայ ընտանիքներ, որոնց անդամներուն թիւն է 182 այր, կին ու տղայ։ Իսկ 4ին մէջ կը բնակէին յոյն ընտանիքներ 208 հոգի, ընդամենը 390 հրկիզեալ, որոնց նպաստ բաժնուեցաւ։ Բաղաքապետութեան կողմէ։ Կնոջ մը 2 պանքնոթը և 19 ոսկին ալ այրեցան։

*** Ազատարարութիւն.— Երկաթուղիի գործարանին աշխատաւորներէն գերման Մ. Սալիչի աղջիկը 14 տարու Բարօլինա հրդեհի պատճառն բոցերէն ազատել։ Ծնողք ը չտիսած ինչ ընելիքը չէր գիտեր։ Այս պահուն ջրիկը Հաֆզ Զաֆրուշ նետուեցաւ բոցերուն մէջ, երա տուն, և վերմակ մը հանդիպեցաւ աչքին. անմիջապէս զայն նետեց աղջկան վրայ որ սարսափահար կեցած էր, գրկեց և բոցերէն դուրս խոյացաւ։ Հէգ աղջկան ծնողք անպատրելի երախտագիտութեամբ ընդունեց այս ազատարարը որ սակայն ոտքերէն այրեցաւ գէշ տեսակէն։

Երէկ ալ բեռնակիր Թոտորիի տան Եարի երբ հրդեհին վայրը կը պտտէր, ինկաւ հորի մը մէջ։ Բարեբաղդաբար տեսան և Բազի անուն մէկը ազատեց զան որ վիրաւորուած էր։

*** Վնասներ.—Գրած էինք թէ ապահովը. ընկերութեանց վնասները 10 հազար ոսկիի կը հասնին։ Անհաւասիկ մանրամասնութիւնները, որոնցմէ կը տեսնուի թէ 7300 ոսկի հարիւր վնաս ունին անոնք.—Սանթրալ Ժէնէրալ և Էմպէրիալ ընկերութիւնները վնասած են 1260 ոսկի, Իւնիոն օֆ Լոնտոն՝ 600, Ֆէնիքս 500, Բօմբրսկայ Իւնիոն՝ 400, Իւնիոն տը Բարի՝ 400, Իւնիոն Աֆրիսմիք՝ 400, Բօյալ Էքչէնճ՝ 350, Լոնտրն Լանքաշայր՝ 350, Նասիոնալ Շէյնիէն՝ 350, Աթլաս՝ 250, Պալքան՝ 250, Նասիոնալ Իւնիոն՝ 250, Օսմանեան՝ 200, Սվէրիսկ Նորթ Պրիթիշ՝ 150, Էմփնիքի՝ 150, Նորտ Տէյոյէր՝ 100, Հելվէթիա՝ 60, Բաղրիօֆիք՝ 50, Վէսթրըն՝ 50, եւն.։

*** Հրդեհի պահուն ջուրի պակասը ամէնէն աղետալի պահան էր։ Հրշէջ զօրագունդերուն համար հարկ եղաւ շատ հեռուներէն ջուր բերել։ Թէև Տէրքոսի ջուրի ծորակներ կային հոն, բայց չլացուելուն և կարելի չեղաւ օգտուիլ անկէց, ինչ որ ցաւալի նօթ մըն է նոյն ընկերութեան համար։

ՕԳԵՐԸ.—Առջի օր օդը ամպոտ էր և գիշերը անձրեւեց։ Բայց երէկ առաւաւ կանուխ սառնակ ցուրտ մը կար, այնպէս որ աւելի նոյեմբերը կը յիշեցնէր քան թէ օգոստոսը։ Օդը ամպամած էր և մինչև իրիկուն ընդհատ ընդհատ անձրեւեց։

ՏԽՈՒՐ ԱՐԿԱԾ.—Պէպէքի մէջ, հեռագրական պաշտօնեայ Մահմուտ պէյի փոքր աղջիկը Ֆախրիէ և անտառի քնիչներէն Սիւլէյման էֆ.ի տղան Բէյմալ, տասներու տարեկան, տան պարտէզին մէջ կը խաղային։ Այս պահուն Բէյմալ արձակեց ձեռքը գրտնուած որսի հրացանը, և գնդակը գնաց մխուեցաւ Ֆախրիէի ձախ ականջին։ Վիրաւոր աղջիկը ծանր վիճակի մէջ Համիտիէ մանկանց հիւանդանոցը փոխադրուեցաւ։

ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ.—Շերքէթի Խայրիէի 45 թիւ չոգենաւին մեքենավար, Թանսին էֆ., կամուրջին վրայ ծխավաճառին խանութը նստած պահուն յանկարծամահ եղաւ. սրտի կաթուածէ։

ԴԱՆԱԿԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ.— Սելանիկի թերթերը կը պատմեն թէ Սթրումցցի մարդ մը ասկէ 22 տարի առաջ կոնքէն կը վիրաւորուի դանակով։ Այն ատեն կը դարմանուի և կ'ողջէնայ։ Երեք տարի առաջ սակայն նստած ատեն մէկէն ի մէկ սուր ցաւ մը կը զգայ։ Կը դարմանուի և վերջապէս վիրաւորական գործողութեան կենթարկուի Հրէից հիւանդանոցին մէջ։ Բժիշկները կ'սպասեն որ ոսկորի կտոր մը դուրս պիտի ելլէ, բայց երկար աշխատութենէ ետք կը գտնեն դանակի ծայր մը որ մարմնին մէջ մնացած էր 22 տարիէ ի վեր։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀՌՈՄ, 5 Սեպտ.— Թրիպուլիա կը գրէ թէ պատմական ամենակարեւոր դէպք մը պիտի ըլլայ Վիլհէլմ կայսեր և Մ. Ֆալիէռի տեսակցութիւնը։

ԲԱՐԻԶ.— Էդրանզիժաճ կը գրէ թէ կայսեր և Նախագահին տեսակցութիւնը տեղի պիտի ունենայ մայիսին։

ԲԱՐԼՍՊԱՏ.— Մ. Իզվոլսքի այսօր գնաց Մարիէնպատ, և Վիեննայի անգլիական դեսպան Սըր Է. Կօչրնի հետ տեսակցելէ յետոյ այցելեց Լոուսրա թագաւորին, որ ճաշի հրաւիրեց զինքը։

ՎԻԵՆՆԱ.— Ֆրանց Եաղէֆ կայսրը հեռագրեց Ռուս արտաքին գործոց նախարար Մ. Իզվոլսքիի թէ անկեղծօրէն պիտի ցաւէր, եթէ իրեն հետ չտեսակցէր։ Մ. Իզվոլսքիի Վիեննա այցելութիւնը ամսոյս 27ին պիտի կատարուի։ Ռուսիոյ արտաքին գործոց նախարարը ռուսական դեսպանատունը իջեւանելով երեք օր պիտի մնայ։

ՆԻՒ-ԵՈՐՔ.— Թոքիոյէն կը հեռագրեն թէ Ճապոն բռնի զօրութեամբ պիտի արգիլէ չինական զինուորներուն Բիւանթօ ցամաք ելլելը։

ԲԱՐԻԶ.— Վարչապետը խորհրդակցեցաւ արտաքին գործոց և ծովային նախարարներուն հետ։

— Սիամի դահաժառանգ իշխանը հոս եկաւ և մէկ քանի օր պիտի մնայ։

— Սթէֆանէլ զորավարին արգիլուեցաւ իր յիշատակագրերը կամ ուրիշ ոչ է գրութիւն հրատարակութեան տալ։

ԼՍ. ՀԷԳ.— Այլ և այլ խնդիրներու նկատմամբ պարտաւորիչ իրաւարարութեան համար տէրութեանց միջև մասնաւոր դաշնագիրներ կնքուելու ծրագիրը ընդունեց դեսպանախորհուրդը, թէև Աւստրիամատա, Ռուս, Հելլէն և Պելժ պատուիրակները հակառակ քուէ տուին։ Վենէցուէլայի պատուիրակները մեկնեցան, երբ դեսպանախորհուրդը ընդունեց ամերիկեան ծրագիրը հանրային պարտքերու նկատմամբ։ Մ. Նանանգայ պատուիրակները հաշտարար առաջարկ մը պիտի ներկայացնեն իրաւարարական Ատեանին կազմութեան մասին։

ԹՐԻԵՍԹԷ.—Ճարտնական Զիրվէկ և Յուսուպա յանանաւերը ժամանեցին հոս և ծովակալ Իճուին ու աւստրիամատա նաւատորմին հրամատար Ծովակալ Մանթէքոքոլի այցելութիւնները փոխանակեցին։ Ծովակալ Մանթէքոքոլի հացկերոյթ տուաւ ի պատիւ ճարտնցի հիւրերուն։

ՇԱՆԿԱՑ.— Մ. Նոսանգները 5 տարուան համար վարձեցին Նովիքի ծովախորշը, Վլատիվոստոքի հարաւկողմը, և Վլատիվոստոքի չոր աւազանը առաջիկայ ձմրան համար։

ՄԱՆՇՈՒԼԱՍ (Կալիցիա).— Երէկ իրիկուան ուղեւորի կառախումբի մը տասը վագոնները, որոնք Լէմպէրկ կ'երթային, Պուքացոյցի և Ցուրանվնօ կայարանին մէջտեղը գիծէն ելան. երկու հոգի մեռան և 102 հոգի վիրաւորուեցան, որոնց վեցը ծանրապէս։

ԲԱՐԻԶ.— Սակարանը գէշ արամադրութեան ներքև բացուեցաւ։ Նիւ Եորքի Սակարանը փակուած ատեն գիները դգալապէս իջան։ Հիւսիս Ափրիկեան ածնպատ լուրերու վրայ Ֆրբանս. Ռանդը և չանդիսական թուղթեր ծախուեցան։ Ֆրանսական Ռանդը 25 սանտիմ կորսնցնելով իջաւ 94.32ի. ռուսական, օսմանեան և սպանիական թուղթերն ալ իջան։ Ռիօ Թինտօ իջաւ 1853ի։ Լոնտոնի մէջ պղինձը իջաւ 73ի։

ՀԻՆ ՕՐԵՐ

ՊՈՒԼՏ ԹԱՂԱՏՈՒՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՒ

ԻՐԵՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԻՄԱՅԱԿԱՆԻՆ ՎԸԱՑ

ՀԱՅԵԼԱՅՔՆԵՐ

Գրեց՝ Յ. Գ. ՄԸՄԸԵԱՆ

19դ Դարու հայ իմացական բարոյական և արուեստական վիճակին վրայ վաւերական յիշատակագիրներով միջակ հատոր մը նորատիպ՝ 140 էջ, որ կը խօսի հոգեբանօրէն անցեալ նշանաւոր անձանց վրայ ալ, գլխաւորապէս Պուլս խաչատուր Միսաքեանի վրայ։ Կը ծախուի Կ. Պոլսի բոլոր գրավաճառներու քով։ Մեծաքանակ (20 հատ աւելի) կանխավճար գնողներուն համար կ'ըլլայ 25% զեղչ։ Գրել հեղինակին հասցէին՝ Կ. Պոլիս, Զաքմաքճըլար, Պալենց ու Զարդարեան գրատուները։

ՍԱԿԱՐԱՆ

ԶԱԼԱԹԻՈՅ ՍԱԿԱՐԱՆԸ

24 Օգոստոս 1907

ՕՍՄ. ՄԻԱՅԵԱԼ ԲՈՆՍՈԼԻՏԷ

Երէկ առաւօտ բացուեցաւ Օ.Ո.		102 08
Երէկ իրիկուն գոցուեցաւ	»	102 11½
Երէկուան էն բարձր գինը	»	102.16
» էն վար գինը	»	102 08

ՐՈՒՄԵԼԻԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Երէկ առաւօտ բացուեցաւ	ֆր.	160 75
Երէկ իրիկուն գոցուեցաւ	»	160 75
Երէկուան էն բարձր գինը	»	161.12½
» էն վար գինը	»	160 50

Շիրքէթը Խայրիէ	Օ. Ո.	44.—
Շիրքէթը Խայրիէի Համիտիէ	Օ.Ո.	5.07½
Միտիլիի Պանքա		.—
Սելանիկի »	ֆր.	—.—
Բամբրսկայ	Ա. Ո. Շիլին	8 03
Բարասու Բրէվիլէժիէ	ֆր.	61 50
» Օրտինէռ	»	58.—
Իզմիրի քարափ	»	586.—
Օամ. Ապանով. Ընկ.	Օ. Ո.	4.20
Թրամվայի բաժնեթուղթ	»	8 90
Ժիւիսանս Թրամվայ	»	4.10
» պարտաթուղթ	ֆր.	472.—
Տէրքոսի ջուրի ընկ.	»	317.—
Անատոլ. Երկ. բաժնեթ.	Ա. Ո.	17.02½
Բարափ Կ. Պոլսոյ	ֆր.	435.—
Թրանսվալ		50 75

ՕՈՒՆԱԿԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ

Ցունական փոխառութիւն	ֆր.	237.—
Պանք Նաս. Կրէս.	»	417.—
» » Նոր	Օ.Ո.	4 04

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

ԹԱՂՈՂԻՆ ԲՈՎԻՉ ՅԱՏԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԽԱՂՈՂԱԴԱՐՄԱՆՈՒՄՆ

Տիար Ց. Զիճարեանին

Գիտաւոր հետաքրքրութենէ մը թելադրուած փափաք յայտնած էիք որ խաղողին ներքողականը հիւսեմ Մանզումէի առանձնական տիւնէներուն մէջ, պարզկով մարդկային գործարանաւորութեան վրայ անոր առաջ բերած բարերար ազդեցութիւններն ու իրը դարման ցոյց տուած օգտակարութիւնները։ Սիրայօժար կ'ընդունիմ ձեր համակրելի հրաւէրը։ Բայց նախապէս խոստովանիմ թէ խաղողին բուսաբանական, այգեգործական ու գիւղատնտեսական տեսակէտներովը չէ որ պիտի զբաղիմ այսուհետ, այլ անոր բժշկական, դարմանական ու առողջապահական երեսակ մասերն են որ յօդուածս նիւթը պիտի կազմեն։

Պտուղները առհասարակ օգտակար մնունդներ են, որոնք չնորհիւ իրենց պարունակած ջուրին, շաքարին, թթուներուն, բարակաթթնին (ազոտ) և հանքերուն՝ միզեցուցիչ, մարսեցուցիչ (eupeptique), լուծիչ և մնուցիչ ըլլալու ճշմարիտ համբաւը կը վայելեն։ Ընդհանրապէս պտուղները կամ մրգանոյշի (compote) ձեւին տակ եփուած կամ խաշուած և կամ լիակատար հասունութեան մէջ ուտելու են մասնաւորապէս ստամոքսի խանգարումներէ ու աղեստամոքսի հանդարտումներէ, ինչպէս նաեւ տղաք և ապաքինողները այս կէտին ուշադրութիւն ընծայելու են։ Պտուղները ախտաբուժական ու դարմանաբանական տեսակէտներով չորս խումբի կը բաժնուին։ (Ա) սեղմիչ (astringent) պտուղներ՝ սերկեւիլը, հոյնը (cornoille = քըզբէրք) ղկաորը (nèfle = մուշմուլա) որոնք աղաղով (*) (tanin) հարուստ ըլլալուն պատճառով միզեցուցիչ յատկութեամբ մը օժտուած են։ (Բ) իւղոս պտուղներ՝ նուշը, ընկոյզը, կաղինը, պիստակը և չղանակը, ասոնք վերջին ծայր դժուարամարս են. իւղերնին առնուելու կը ծառայեն։ Բնութիւնը՝ այս պտուղները միայն չաքարախառնուրդներուն կը պատուիրէ, փակագիծ ստամոքսներուն գործը չէ դանոնք մարսել։ Պտուղներու (Գ) խումբին մէջ են շաքարոս պտուղները՝ ադամախնձորը (banane = մաս), թուզը, արմաւը են., որոնք իրենց մնուցիչ ըլլալովը կը պարծին նոյնիսկ իրենց չորցած վիճակին մէջ. չաքարոտ ըլլալնուն համար խստիւ արգիլուած են շաքարախտաւորներուն, ընդհակառակը ջերմախտ յանձնարարուած սպիտակամիզներուն։ Իսկ (Դ) խումբը կը կազմեն հանդուրժութեամբ համբաւաւոր ջրոս և բբրանոյշ պտուղները. ԽԱՂՈՂԸ, եւակը, ծիրանը, կեռասը, արքայամորը (framboise = զմաւալա), հաղարջը (groseille = ֆրէնկ իւզիմի). նուռը, նարինջը, լիմոնը, ձմերուկը, սեխը, դեղձը, տանձը, խնձորը, սալորը, արքայախնձորը (անանաս) են., ասոնք ամէնքն ալ ջրոտ ու թթուներ պարունակող պտուղներ են և ճիշտ այս պատճառաւ միզեցուցիչ և զովացուցիչ։ Իրենց թթուութիւնը կը պարտին բուսական թթուներէն զոր օրինակ խնձորական (acide malique), լիմոնական (acide citrique) և գինեմորական (acide tartrique) թթուներուն, որոնք սոյն պտուղներուն մէջ առատօրէն կը գտնուին։ Տարբերութեան և կենսաբանութեան մէկ բարեդէպ հարքին չնորհիւ այդ պտուղներուն բուսական թթուները՝ մարսութենէն յետոյ երբ՝ անգամ մը արեան խառնուին, հոն քիմիական ազերու (սոտիմ, բոթասիում) են։ Ի հետ միանալով. լիմոնատներ (citrate de soude et de potasse), խնձորատներ (malates) առաջ կը բերեն ու այս վերջինները իրենց կարգին թթուածնին հետ քիմիական բաղադրութիւններ կազմելով, է՛ն վերջը պիքարբոնատներու կը վերածուին։ Բուսական թթուներուն կազմած աղերն՝ այս եղանակաւ կրկնապատկեալներու (bicarbonates de soude et de potasse) վերածուելովն է որ (Դ) խումբին պատկանող պտուղներէն կարգ մը բուժիչ ազդեցութիւններ առաջ եկած են։ Ասկէ զատ այս խումբին վերաբերող պտուղները լուծիչ են, իրենց պարունակած շաքարին, ջուրին ներգործումովը։ Իսկ վիճակին մէջ ոչ միայն տղայոց այլեւ չափահասներու ստամոքսի ու աղիքներու խանգարումներ կը պատճառեն։ Խնձորը քիչ շաքար պարունակելուն համար, շաքարախտաւորներուն պտուղը կրնայ համարուիլ երբ մանաւանդ ծնդավայրը Ա. մասին է։ Սեխը, ըլլայ նոյն իսկ մեր պատուական անուշահոտ Մէնէմէնի սեխը, ինքնին չատ դժուարամարս պտուղ մըն է. ձմերուկն ալ այս տեսակէտով սեխէն չատ վար չի մնար։ Նըպատակս Իզմիրի և Ռոտոսթոյի հանրահռչակ բերքերու առուծախին հարուած տալ չէ. փա՛ռք Տիրոջ, պրտղամոլներ չեն պակսիր։ Արքայախնձորը (անանաս) իր մարսողական գերազանց յատկութեամբը անուն հանած է և արդեօք ճիշդ այս պատճառո՞ւ է որ անոր վրայ չատերնիս գաղտագար անգամ չուտենք։ Պտուղներու վրայ սոյն ընդհանուր ու հակիրճ ծանօթութիւնները տալէ վերջ, անցնինք բո՛ւն մեր նիւթը կազմող պտուղին՝ խաղողին։ Ինչպէս տեսանք, խաղողը, ջրոտ ու թթու և անուշ պտուղներու խումբին պարագլուխն էր։ Մեր մամանագրաբար յանուշը և սմեսդուկ եաբընճաղը գինեվերաց (vinifères) ընտանիքէն որթին (սամա = vigne) պտուղն է։ Խաղողին տեսակները, ձեւերը, գոյները բազմազան են. սակայն այս բազմութեան մէջ Օսմանեան Կայսրութեան յուռթի այգիներուն խաղողները միշտ պատուոյ տեղը գրաւած են ու պիտի գրաւեն եթէ որդալուիցը քիչ մը ևս լմնայել գիտնայ։ Խաղողը կատարեալ սնունդ մըն է ո՛չ միայն բորակածնային (ազոթէ) ու բնասպիտակային մարմիններ այլ և հանքային աղեր և չաքարային բաղադրութիւններ իր մէջ լիառատ կը պարունակէ։ Խաղողին քամոքին (jus) բաղադրութիւնը գրեթէ յարեւնմանն է մարդկութեան առաջին մնունդը եղող կնոջ կաթին։ Հէնրիի և Նըլպալիէի փորձառութիւնքներէ ու աղետապէ տառապողները, ինչպէս նաեւ տղաք և ապաքինողները այս կէտին ուշադրութիւն ընծայելու են։ Պտուղները ախտաբուժական ու դարմանաբանական տեսակէտներով չորս խումբի կը բաժնուին։ (Ա) սեղմիչ (astringent) պտուղներ՝ սերկեւիլը, հոյնը (cornoille = քըզբէրք) ղկաորը (nèfle = մուշմուլա) որոնք աղաղով (*) (tanin) հարուստ ըլլալուն պատճառով միզեցուցիչ յատկութեամբ մը օժտուած են։ (Բ) իւղոս պտուղներ՝ նուշը, ընկոյզը, կաղինը, պիստակը և չղանակը, ասոնք վերջին ծայր դժուարամարս են. իւղերնին առնուելու կը ծառայեն։ Բնութիւնը՝ այս պտուղները միայն չաքարախառնուրդներուն կը պատուիրէ, փակագիծ ստամոքսներուն գործը չէ դանոնք մարսել։ Պտուղներու (Գ) խումբին մէջ են շաքարոս պտուղները՝ ադամախնձորը (banane = մաս), թուզը, արմաւը են., որոնք իրենց մնուցիչ ըլլալովը կը պարծին նոյնիսկ իրենց չորցած վիճակին մէջ. չաքարոտ ըլլալնուն համար խստիւ արգիլուած են շաքարախտաւորներուն, ընդհակառակը ջերմախտ յանձնարարուած սպիտակամիզներուն։ Իսկ (Դ) խումբը կը կազմեն հանդուրժութեամբ համբաւաւոր ջրոս և բբրանոյշ պտուղները. ԽԱՂՈՂԸ, եւակը, ծիրանը, կեռասը, արքայամորը (framboise = զմաւալա), հաղարջը (groseille = ֆրէնկ իւզիմի). նուռը, նարինջը, լիմոնը, ձմերուկը, սեխը, դեղձը, տանձը, խնձորը, սալորը, արքայախնձորը (անանաս) են., ասոնք ամէնքն ալ ջրոտ ու թթուներ պարունակող պտուղներ են և ճիշտ այս պատճառաւ միզեցուցիչ և զովացուցիչ։ Իրենց թթուութիւնը կը պարտին բուսական թթուներէն զոր օրինակ խնձորական (acide malique), լիմոնական (acide citrique) և գինեմորական (acide tartrique) թթուներուն, որոնք սոյն պտուղներուն մէջ առատօրէն կը գտնուին։ Տարբերութեան և կենսաբանութեան մէկ բարեդէպ հարքին չնորհիւ այդ պտուղներուն բուսական թթուները՝ մարսութենէն յետոյ երբ՝ անգամ մը արեան խառնուին, հոն քիմիական ազերու (սոտիմ, բոթասիում) են։ Ի հետ միանալով. լիմոնատներ (citrate de soude et de potasse), խնձորատներ (malates) առաջ կը բերեն ու այս վերջինները իրենց կարգին թթուածնին հետ քիմիական բաղադրութիւններ կազմելով, է՛ն վերջը պիքարբոնատներու կը վերածուին։ Բուսական թթուներուն կազմած աղերն՝ այս եղանակաւ կրկնապատկեալներու (bicarbonates de soude et de potasse) վերածուելովն է որ (Դ) խումբին պատկանող պտուղներէն կարգ մը բուժիչ ազդեցութիւններ առաջ եկած են։ Ասկէ զատ այս խումբին վերաբերող պտուղները լուծիչ են, իրենց պարունակած շաքարին, ջուրին ներգործումովը։ Իսկ վիճակին մէջ ոչ միայն տղայոց այլեւ չափահասներու ստամոքսի ու աղիքներու խանգարումներ կը պատճառեն։ Խնձորը քիչ շաքար պարունակելուն համար, շաքարախտաւորներուն պտուղը կրնայ համարուիլ երբ մանաւանդ ծնդավայրը Ա. մասին է։ Սեխը, ըլլայ նոյն իսկ մեր պատուական անուշահոտ Մէնէմէնի սեխը, ինքնին չատ դժուարամարս պտուղ մըն է. ձմերուկն ալ այս տեսակէտով սեխէն չատ վար չի մնար։ Նըպատակս Իզմիրի և Ռոտոսթոյի հանրահռչակ բերքերու առուծախին հարուած տալ չէ. փա՛ռք Տիրոջ, պրտղամոլներ չեն պակսիր։ Արքայախնձորը (անանաս) իր մարսողական գերազանց յատկութեամբը անուն հանած է և արդեօք ճիշդ այս պատճառո՞ւ է որ անոր վրայ չատերնիս գաղտագար անգամ չուտենք։ Պտուղներու վրայ սոյն ընդհանուր ու հակիրճ ծանօթութիւնները տալէ վերջ, անցնինք բո՛ւն մեր նիւթը կազմող պտուղին՝ խաղողին։ Ինչպէս տեսանք, խաղողը, ջրոտ ու թթու և անուշ պտուղներու խումբին պարագլուխն էր։ Մեր մամանագրաբար յանուշը և սմեսդուկ եաբընճաղը գինեվերաց (vinifères) ընտանիքէն որթին (սամա = vigne) պտուղն է։ Խաղողին տեսակները, ձեւերը, գոյները բազմազան են. սակայն այս բազմութեան մէջ Օսմանեան Կայսրութեան յուռթի այգիներուն խաղողները միշտ պատուոյ տեղը գրաւած են ու պիտի գրաւեն եթէ որդալուիցը քիչ մը ևս լմնայել գիտնայ։ Խաղողը կատարեալ սնունդ մըն է ո՛չ միայն բորակածնային (ազոթէ) ու բնասպիտակային մարմիններ այլ և հանքային աղեր և չաքարային բաղադրութիւններ իր մէջ լիառատ կը պարունակէ։ Խաղողին քամոքին (jus) բաղադրութիւնը գրեթէ յարեւնմանն է մարդկութեան առաջին մնունդը եղող կնոջ կաթին։ Հէնրիի և Նըլպալիէի փորձառութիւնքներէ ու աղետապէ տառապողները, ինչպէս նաեւ տղաք և ապաքինողները այս կէտին ուշադրութիւն ընծայելու են։ Պտուղները ախտաբուժական ու դարմանաբանական տեսակէտներով չորս խումբի կը բաժնուին։ (Ա) սեղմիչ (astringent) պտուղներ՝ սերկեւիլը, հոյնը (cornoille = քըզբէրք) ղկաորը (nèfle = մուշմուլա) որոնք աղաղով (*) (tanin) հարուստ ըլլալուն պատճառով միզեցուցիչ յատկութեամբ մը օժտուած են։ (Բ) իւղոս պտուղներ՝ նուշը, ընկոյզը, կաղինը, պիստակը և չղանակը, ասոնք վերջին ծայր դժուարամարս են. իւղերնին առնուելու կը ծառայեն։ Բնութիւնը՝ այս պտուղները միայն չաքարախառնուրդներուն կը պատուիրէ, փակագիծ ստամոքսներուն գործը չէ դանոնք մարսել։ Պտուղներու (Գ) խումբին մէջ են շաքարոս պտուղները՝ ադամախնձորը (banane = մաս), թուզը, արմաւը են., որոնք իրենց մնուցիչ ըլլալովը կը պարծին նոյնիսկ իրենց չորցած վիճակին մէջ. չաքարոտ ըլլալնուն համար խստիւ արգիլուած են շաքարախտաւորներուն, ընդհակառակը ջերմախտ յանձնարարուած սպիտակամիզներուն։ Իսկ (Դ) խումբը կը կազմեն հանդուրժութեամբ համբաւաւոր ջրոս և բբրանոյշ պտուղները. ԽԱՂՈՂԸ, եւակը, ծիրանը, կեռասը, արքայամորը (framboise = զմաւալա), հաղարջը (groseille = ֆրէնկ իւզիմի). նուռը, նարինջը, լիմոնը, ձմերուկը, սեխը, դեղձը, տանձը, խնձորը, սալորը, արքայախնձորը (անանաս) են., ասոնք ամէնքն ալ ջրոտ ու թթուներ պարունակող պտուղներ են և ճիշտ այս պատճառաւ միզեցուցիչ և զովացուցիչ։ Իրենց թթուութիւնը կը պարտին բուսական թթուներէն զոր օրինակ խնձորական (acide malique), լիմոնական (acide citrique) և գինեմորական (acide tartrique) թթուներուն, որոնք սոյն պտուղներուն մէջ առատօրէն կը գտնուին։ Տարբերութեան և կենսաբանութեան մէկ բարեդէպ հարքին չնորհիւ այդ պտուղներուն բուսական թթուները՝ մարսութենէն յետոյ երբ՝ անգամ մը արեան խառնուին, հոն քիմիական ազերու (սոտիմ, բոթասիում) են։ Ի հետ միանալով. լիմոնատներ (citrate de soude et de potasse), խնձորատներ (malates) առաջ կը բերեն ու այս վերջինները իրենց կարգին թթուածնին հետ քիմիական բաղադրութիւններ կազմելով, է՛ն վերջը պիքարբոնատներու կը վերածուին։ Բուսական թթուներուն կազմած աղերն՝ այս եղանակաւ կրկնապատկեալներու (bicarbonates de soude et de potasse) վերածուելովն է որ (Դ) խումբին պատկանող պտուղներէն կարգ մը բուժիչ ազդեցութիւններ առաջ եկած են։ Ասկէ զատ այս խումբին վերաբերող պտուղները լուծիչ են, իրենց պարունակած շաքարին, ջուրին ներգործումովը։ Իսկ վիճակին մէջ ոչ միայն տղայոց այլեւ չափահասներու ստամոքսի ու աղիքներու խանգարումներ կը պատճառեն։ Խնձորը քիչ շաքար պարունակելուն համար, շաքարախտաւորներուն պտուղը կրնայ համարուիլ երբ մանաւանդ ծնդավայրը Ա.

(*) Աղաղը (tanin = մաղը) կաշիի կ'եղծուին մէջ գտնուող քիմիական մարմին մ'է, որ փոշիի վերածուելով կաշեգործութեան մէջ կը գործածուի. սեղմիչ, պնդացուցիչ յատկութիւն մը ունի։

մասիան է։ Սեխը, ըլլայ նոյն իսկ մեր պատուական անուշահոտ Մէնէմէնի սեխը, ինքնին չատ դժուարամարս պտուղ մըն է. ձմերուկն ալ այս տեսակէտով սեխէն չատ վար չի մնար։ Նըպատակս Իզմիրի և Ռոտոսթոյի հանրահռչակ բերքերու առուծախին հարուած տալ չէ. փա՛ռք Տիրոջ, պրտղամոլներ չեն պակսիր։ Արքայախնձորը (անանաս) իր մարսողական գերազանց յատկութեամբը անուն հանած է և արդեօք ճիշդ այս պատճառո՞ւ է որ անոր վրայ չատերնիս գաղտագար անգամ չուտենք։ Պտուղներու վրայ սոյն ընդհանուր ու հակիրճ ծանօթութիւնները տալէ վերջ, անցնինք բո՛ւն մեր նիւթը կազմող պտուղին՝ խաղողին։ Ինչպէս տեսանք, խաղողը, ջրոտ ու թթու և անուշ պտուղներու խումբին պարագլուխն էր։ Մեր մամանագրաբար յանուշը և սմեսդուկ եաբընճաղը գինեվերաց (vinifères) ընտանիքէն որթին (սամա = vigne) պտուղն է։ Խաղողին տեսակները, ձեւերը, գոյները բազմազան են. սակայն այս բազմութեան մէջ Օսմանեան Կայսրութեան յուռթի այգիներուն խաղողները միշտ պատուոյ տեղը գրաւած են ու պիտի գրաւեն եթէ որդալուիցը քիչ մը ևս լմնայել գիտնայ։ Խաղողը կատարեալ սնունդ մըն է ո՛չ միայն բորակածնային (ազոթէ) ու բնասպիտակային մարմիններ այլ և հանքային աղեր և չաքարային բաղադրութիւններ իր մէջ լիառատ կը պարունակէ։ Խաղողին քամոքին (jus) բաղադրութիւնը գրեթէ յարեւնմանն է մարդկութեան առաջին մնունդը եղող կնոջ կաթին։ Հէնրիի և Նըլպալիէի փորձառութիւնքներէ ու աղետապէ տառապողները, ինչպէս նաեւ տղաք և ապաքինողները այս կէտին ուշադրութիւն ընծայելու են։ Պտուղները ախտաբուժական ու դարմանաբանական տեսակէտներով չորս խումբի կը բաժնուին։ (Ա) սեղմիչ (astringent) պտուղներ՝ սերկեւիլը, հոյնը (cornoille = քըզբէրք) ղկաորը (nèfle = մուշմուլա) որոնք աղաղով (*) (tanin) հարուստ ըլլալուն պատճառով միզեցուցիչ յատկութեամբ մը օժտուած են։ (Բ) իւղոս պտուղներ՝ նուշը, ընկոյզը, կաղինը, պիստակը և չղանակը, ասոնք վերջին ծայր դժուարամարս են. իւղերնին առնուելու կը ծառայեն։ Բնութիւնը՝ այս պտուղները միայն չաքարախառնուրդներուն կը պատուիրէ, փակագիծ ստամոքսներուն գործը չէ դանոնք մարսել։ Պտուղներու (Գ) խումբին մէջ են շաքարոս պտուղները՝ ադամախնձորը (banane = մաս), թուզը, արմաւը են., որոնք իրենց մնուցիչ ըլլալովը կը պարծին նոյնիսկ իրենց չորցած վիճակին մէջ. չաքարոտ ըլլալնուն համար խստիւ արգիլուած են շաքարախտաւորներուն, ընդհակառակը ջերմախտ յանձնարարուած սպիտակամիզներուն։ Իսկ (Դ) խումբը կը կազմեն հանդուրժութեամբ համբաւաւոր ջրոս և բբրանոյշ պտուղները. ԽԱՂՈՂԸ, եւակը, ծիրանը, կեռասը, արքայամորը (framboise = զմաւալա), հաղարջը (groseille = ֆրէնկ իւզիմի). նուռը, նարինջը, լիմոնը, ձմերուկը, սեխը, դեղձը, տանձը, խնձորը, սալորը, արքայախնձորը (անանաս) են., ասոնք ամէնքն ալ ջրոտ ու թթուներ պարունակող պտուղներ են և ճիշտ այս պատճառաւ միզեցուցիչ և զովացուցիչ։ Իրենց թթուութիւնը կը պարտին բուսական թթուներէն զոր օրինակ խնձորական (acide malique), լիմոնական (acide citrique) և գինեմորական (acide tartrique) թթուներուն, որոնք սոյն պտուղներուն մէջ առատօրէն կը գտնուին։ Տարբերութեան և կենսաբանութեան մէկ բարեդէպ հարքին չնորհիւ այդ պտուղներուն բուսական թթուները՝ մարսութենէն յետոյ երբ՝ անգամ մը արեան խառնուին, հոն քիմիական ազերու (սոտիմ, բոթասիում) են։ Ի հետ միանալով. լիմոնատներ (citrate de soude et de potasse), խնձորատներ (malates) առաջ կը բերեն ու այս վերջինները իրենց կարգին թթուածնին հետ քիմիական բաղադրութիւններ կազմելով, է՛ն վերջը պիքարբոնատներու կը վերածուին։ Բուսական թթուներուն կազմած աղերն՝ այս եղանակաւ կրկնապատկեալներու (bicarbonates de soude et de potasse) վերածուելովն է որ (Դ) խումբին պատկանող պտուղներէն կարգ մը բուժիչ ազդեցութիւններ առաջ եկած են։ Ասկէ զատ այս խումբին վերաբերող պտուղները լուծիչ են, իրենց պարունակած շաքարին, ջուրին ներգործումովը։ Իսկ վիճակին մէջ ոչ միայն տղայոց այլեւ չափահասներու ստամոքսի ու աղիքներու խանգարումներ կը պատճառեն։ Խնձորը քիչ շաքար պարունակելուն համար, շաքարախտաւորներուն պտուղը կրնայ համարուիլ երբ մանաւանդ ծնդավայրը Ա.

	ԿՆՈՋ ԿԱԹ	ԽԱՂՈՂԻ ՔԱՄՈՔ
Ջուր հանքային	87 կրամ	75էն 83 կրամ
Ազոթաւոր մարմիններ ե բնաս-պիտակային	1·5 »	1,7 »
Շաքար, խէտ	11 »	12էն 20 »
Հանքային նիւթեր	0,4	1,3 »

Խաղողը իր մոտ մասէն զատ ունի նաև վրան բարակ մաշկեղէն վերարկու մը և իր մէջը կուտեր։ Սեւ խաղողին մաշկին ու կուտերը ճերմակ խաղողինէն աւելի իրենց մէջ աղաղ (tanin) կը պարունակեն։ Այս պատճառաւ է որ երբ խաղողը մաշկին ու կուտերուն հետ մէկտեղ ծամենք բերանիս փոթ փոթ կ'ըլլայ։

Հիմա կարգը եկաւ յիշատակելու այն ծառայութիւնները զոր խաղողը կը մատուցանէ մարդուն։ Քիչ առաջ ըսինք թէ՝ Ջրոտ և թթու պտուղներուն մէջ գտնուող բուսական թթուներու աղերը, ի վերջոյ արեան մէջ կրկնաբնածխաներ կ'ըլլան։ քանի որ այս այսպէս է՝ ուրեմն կրկնաբնածխաները և կամ միւս անուանով՝ բիչկրութեան մէջ գործածուող ալկալիները (alcalins) զարմանաբանական ինչ յատկութիւններ որ ունին, Ջրոտ ու թթու անուշ պտուղներն ալ նո՛յն այդ յատկութիւններն ունենալու են։ Սակայն տեղն է ըսել թէ այդ պտուղներէն միմիայն խաղողն — քիչ մը ալ եւակը — է որ գործածանուրութեան մէջ ալկալիներու գործը կը տեսնէ։ Իր ապացոյց այս բնախօսական տեսութեան, նախ և առաջ մէջ բերենք սա իրողութիւնը թէ խաղողը պիքարբոնատի վերածուելէն յետոյ արեան մէջ անբնականօրէն և չափէ դուրս գտնուող միզային թթուն (acide urique) հետ միանալով այս թթուն լուծելի աղերը (urates) յառաջ կը բերէ, որոնք միզային թթուէն չատ աւելի դիւրին կերպով մէզի միջոցաւ դուրս կ'ելնեն. մինչդեռ եթէ՝ միզային թթուն՝ լուծելի ափերու չը վերածուելով դուրս չելներ, անպատճառ կամ երիկամունքին մէջ հաւաքուելով աւազաւոր (gravelle urique = քում խասթալըզը) ու միզային քարեր (calculs urinaires = պէօպրէք թաշը) յառաջ պիտի բերէր և կամ ոսկրայօղերուն (articulation) շուրջը ժողուելով յօղատապի (goutte = նիքրիս եկլի) ու տեւական յօղացաւերու (rhumatisme chronique) ծնունդ պիտի տար։ Ուրեմն խաղողին առաջին ու թանկագին ծառայութիւններէն մին է կարելի եղածին չափ աւազախտին ու յօղային հիւանդութեանց առաջքն առնալ և կամ այս հիւանդութեանց տատակութիւնը մեղմացնել։ Խաղողին երկրորդ ու ոչ նուազ գնահատելի ծառայութիւններէն մէկն ալ ալկալիներու նման մաղձին արտադրութիւնն ուեւգնելով և դուն միշտ հեղուկ վիճակի մը մէջ պահելով, ասոնը խտանալուն և հետեւաբար մաղձային քարեր (calcules biliaires = սաֆրա թաշը) գոյանալուն կերպիւ իւրք արգելքն ըլլալն է, չափազանց գիրութեան (obésité) պարագային խաղողին ցոյց տուած օգտակարութիւնը բնաւ չը բացուիր։ Փորձով հաստատուած է որ խաղողը մարմնոյն ջուրը պահեցնելով և արեան խտութիւնը նուազեցնելով չափազանց գիրութեան ազդու դարմաններէն մին կրնայ հանդիսանալ։ Հարկ խաղողին պնդութեան ու սակաւամղութեան վրայ ի զատ դրած փրկարար ու վճռական ազդեցութիւնը չնորհիւ իր լուծողական և միզեցուցիչ հանգամանքներուն խաղողը պատահելի տեսակէտն փորձառութիւն և լիառատ մէջ կը պատճառէ։ Իսկ երբ կուտերովը, մաշկերովը ուտուի, այդ պարբազային փորձառութիւնը զսպելի զատ, կրնայ նոյն իսկ անոր բոլորովին ներհակ վիճակը՝ պնդութիւնը յառաջ բերել. որովհետեւ ինչպէս վերեւ յիշեցինք կուտերն ու մաշկերն իրենց մէջ քանի՜ կը պարունակէին։ Սակայն չը մոռնանք յաւելուլ թէ՝ ըլլայ չոգաւապի ու ուռապտի. ըլլայ չոմանցանց գիրութեան և պնդութեան պարագաներուն որպէսզի նշանակելի օգուտ մը ձեռք բերուի, անհրա մէկ 1-2 օրայ խաղողով բաւականանալ չէ. այս հիւանդութեանց մէջ պիքարպոնատ տը սուտի զոյնը իրապէս խաղողին կատարել տալու համար, հարկ անհրաժեշտ է որ անոր պէս (պիքարպոնատին) խաղող ալ մեծ չափով տրուի. պիքարպոնատը օրական մինչեւ 15-20 կրամ կրնայ յանձնարարուիլ. խաղողն ալ օրուան մէջ 4 քաշի մօտ արուելու է, ու Պենենո-լարն. մեծ իրաւամբ գիտել կուտայ թէ՝ առանց այս մեծ քանակութեան՝ խաղողին բարերար ազդեցութիւններն անշան կ'ըլլան ու անտնկար կ'անցնին։ Բացի վերոյիշեալ ախտերէն, խաղողը՝ ստամոքսային հիւթը առատօրէն արտադրելուն պատճառաւ, այս հիւթին անբաւականութենէն ի յայտ եկած ստամոքսի նեխում (putride) դժուարամարսութեան դէմ յաղողապէս կը պայքարի, բայց պարմանով մը. երբ՝ քիչ քանակութեամբ այսինքն օրական 1 օխայի չափ ուտուի։ Կը տեսնէք թէ քանակութեան խնդիրը այս կամ այն հիւանդութեան մէջ՝ ո՞ր ատիճանի կարեւորութիւն մը կը վայելէ։ Քիչ մընալ իսպինք խաղողադարմանումին (cure de raisin) վրայ։ Ջրոտ ու թթու-անուշ խումբին մէջ գտնուող պտուղներէն խաղողը, եւակը և լիմոնը, այս երեքէն իւրաքանչիւրը մասնաւոր դարմանումներու, ծնունդ տուած են։ Նախ խաղողադարմանումն ծանօթացնենք. յետոյ միւսներուն մէկ քանի տող կը նուիրենք։ Խաղողով դարմանումն՝ նորելուկ դարմանակերպ մը չէ, Գերմանացիք և Զուիցերիացիք զայն յիսուն տարիներէ ի վեր կը ճանչնան, անոր մասին միշտ գովեստով ու հրացմամբ խօսած են ու մինչեւ իսկ չափազանցութեան երթալով, անոր համար բոյժ կարողութիւն մը վերագրած են։ Գերմանիոյ մէջ խաղողի ժամանակ հարաբերութեամբ Կրիւնպէրկ, Պինկէն և Քրէօցնախ կը վազեն, խաղողադարմանումի ենթարկուելու համար։ Ֆրանսայի մէջ միայն Առուէյի նահանգն է որ այս դարմանումին մասամբ առած է։ Իսկ ի Զուիցերիա, Լէմանի լիճին չորը բլրոյն պասկող Վէվիի և Մոնթրէյի այգեստաններուն մէջ, խաղողադարմանումի համար մասնաւոր բժշկական սպասարկութիւններ հաստատուած են։ Խաղողադարմանումն 25էն 30 օր կը տեւէ, տրուած խաղողին քանակութիւնը անհատէ անհատ կը փոփոխի։

Ընդհանրապէս դարմանումը սա՝ կերպով տեղի կ'ունենայ. առաջին երեք օրերն ենթակային օրական կէս քաչ խաղող կը տրուի ու յետոյ այս քանակին վրայ հետզհետէ նորեր կ'աւելցուին այնպէս մը որ ամսուան վերջին օրերուն տրուած խաղողին չափը դայ հասնի 4-5 քիլօի աչքառու քանակութեան։ Շուրջ 30 օրուան այս դարմանումին վերջ՝ այս ամենաբարձր քանակէն հիւանդը ատիճանաբար կը հեռացուի մինչեւ որ տակաւ դարձեալ կէս քաչ խաղող առնէ և այս միայն 2-3 օր չարունակելու պայմանաւ։ Օրուան մէջ ինչ չափով որ ալ տրուի, միշտ երեք ժամի բաժնելով կ'առնուի. առաջինը՝ առաւօտուն ծոմ ընելով կամ եթէ հիւանդը չկրնայ հանդուրժել նախաճաշէն վերջը. երկրորդը՝ կէս օրուան ճաշէն ժամ մը առաջ. երրորդը՝ գիշերուան ճաշէն դարձեալ ժամ մը առաջ։ Նկատառման արժանի կէտ մըն ալ սա է թէ ենթական յանձնս պարտելով խաղողն ուտելու է։ Եւ երբոր ամենօրեայ խաղողակերութենէն լիմնաբու, լեզուի ու քիմքի բորբոքումներ պատահին, այս անպատեհութեանց առաջքն առնելու համար կը բաւէ միայն բերանը ցօղուել պիքարպոնատ տը սուտի լուծաջուրով մը։ Կ'արժէ գիտնալ թէ խաղողը յանիս մը չարունակ այսքան շատ քանակութեամբ առնելով՝ ինչ անմիջական արդիւնքներ յառաջ կուգան։ Նա՛ի մէկ կողմէն մէկի արտադրութիւն կ'աւելնայ, երեւան կուգայ փորարութիւն մը որ բնաւ ուժասպառ չըներ, ու աղիքի խմորումներն ալ կը նուազին, միւս կողմէ մէզը իր արտաքին թթուութիւնը կը կորսնցնէ և մաղձի դերարտադրում մը ու լեարդին մէջ շաքարսնիթի (glycose) առատութիւն մը յառաջ կուգայ։ Ասոնց վրայ պէտք է յաւելուլ արեան չրջանին արագաբար կատարուիլը, երակաց ու չնչերակաց ընդլայնիլը, և ենթակային օր ըստ օրէ գեղամոյն կերպարանքի մը կենսառոյգ գիրութեան մը ու քաջակազմ առողջութեան մը տիրանալը։

Գալով եւակադարմանումին (cure de fraises) և լիմոնադարմանումին (cure de citron), ասոնցմէ առաջինը իր միզեցուցիչ ու գրգռիչ յատկութիւններու համար ժամանակ մը չատ գովաբանուեցաւ, բայց յետոյ իր գոյնը դուրս տուաւ. փորձերով հաստատուեցաւ թէ եւակը դժուարամարս է և եղջիւրաւոր (urticaire) մարթային հիւանդութեան պատճառներէն մին։

Ընդհանրապէս լիմոնադարմանումը տարուէ տարի մեծ զարգ կ'ստանայ ու եւակադարմանումին պէս վարկաբեկի ըլլալու վախն ալ բնաւ չունի, անոր համար որ ընդախտին (սքօրպիթ) ու յօղատապին (ռիւմաթիզմ) դէմ աղդուսական կը մարմնի ու անպատեհութիւններ ալ չունի։ Սակայն ինչ որ ալ ըլլայ, լիմոնին օգտակար ծառայութիւնները բնաւ չեն կրնար հաւասարիլ խաղողին անժխտելիօրէն բուժիչ յատկութիւններուն։

Ուրիշին յարգանք ու պատիւ անմահական Զամուշին։

ՏՐԹ. ՊԵՆՈՆ ՊԷԶԱԶԵԱՆ
Բիւրեղ Ազգ. Հիւանդանոցի

ԳՐԱԿԱՆ ԷՋԵՐ

ՊՕՍԹԻԷ ՄԱԼԸՊՐԱՆՇ

ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՄԵԾՈՒԹԻՒՆԸ

ԲՆՈՒԹԵԱՆ ՍԳԱՆՁԵԼԵԱՑ ՄԷՋ (*)

ՄՈՌԱՑՈՒՄ ԱՍՏՈՒՆԾՈՅ (**)

Ո՛ր կողմը որ յառենք աչքերնիս տիեզերքին մէջ, անչա՛փ առատութիւն մը պիտի տեսնենք սքանչելիքներու և այն ատեն միայն պիտի դադրինք հիանալէ անոնց վրայ, երբ ապահովապէս կասինք դանոնք արժանի ուշադրութեամբ նկատել։ Ահա ատեղագէտները, որ լուսաւորներու մեծութիւնը կը չափեն և կը փափաքին գիտնալ անոնց թիւը, առաւել զարմանահար կ'ըլլան՝ քանի կ'աւելնայ իրենց գիտութիւնը։ Ատենօք արեւը Պեղասմենէսի չափ մեծ կը թուէր իրենց. այսօր գիտունները երկրէն մէկ միլիոն անգամ աւելի մեծ կը հաշուեն զայն։ Հիները հազար քան երկու լուսաւոր միայն կը թուէին երկնակամարին վրայ, բայց այսօր ոչ ոք կը համարձակի համրել զանոնք։ Ատաւած խօսեցաւ անցեալին մէջ թէ մարդուն չպիտի իյնար երբեք գիտնալ անոնց թիւը։ Հեռադէտներու գիւտը կ'ստիպէ զմեզ խոստովանելու թէ մեր ունեցած ծանօթութիւնները չատ անկատար եղած են հիմնուած ըլլալով այն ուսման վրայ զոր պարզ աչքով միայն կարելի էր ընել, և այն ալ ապահովապէս ամենէն փոքր թիւին վրայ։ Ես կը կարծեմ թէ նոյն իսկ լաւագոյն դիտակներով տեսնուածներէն դեռ չատ աւելին կայ զոր երբեք կարելի չպիտի ըլլայ նշմարել, և սակայն անոնցմէ է որ այդ լուսաւորներու մեծ մասը մեծութեամբ կամ վայելչութեամբ ետ չի մնար այն մեծատալ մարմնէն, որ հոս վարը կ'երեւի մեզ ճառագայթաւէտ և գեղեցկագոյն։ Ո՞րքան մեծ է արեւին Տէրը երկնքի մէջ, որչա՛փ բարձրացած անոր անսահմանութեան մէջ, ի՜նչ մեծաչուք լուսաւորներու փայլին մէջ, և որչա՛փ իմ